

A
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS AZ ERDŐGAZDASÁGI TUDOMÁNYOK

ÍRTA
KAÁN KÁROLY

(BEMUTATTA A M. TUD. AKADÉMIÁNAK
1928 FEBRUÁR 20-ÁN TARTOTT ÖSSZES ÜLÉSÉN)

BUDAPEST
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1928

A
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
ÉS AZ ERDŐGAZDASÁGI TUDOMÁNYOK

ÍRTA
KAÁN KÁROLY

(BEMUTATTA A M. TUD. AKADÉMIÁNAK
1928 FEBRUÁR 20-ÁN TARTOTT ÖSSZES ÜLÉSÉN)

BUDAPEST
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1928

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÉS AZ ERDŐGAZDASÁGI TUDOMÁNYOK.

Néha még ma is találkozunk a tájékozatlanoknak azzal a helyt nem álló megállapításával, hogy: «Ázsiából a magyar nem hozta magával az erdő szeretetét, és így csak természetes, hogy idők során, nomád hajlamainak főleg az Alföldön az erdő is áldozatul esett».

Ez a megállapítás mindenesetre téves!

A honfoglaló magyarok beigazoltan szerették az erdőt is. A gyeprü elvében a nemzetvédelem egyik legjelentősebb és mindenképpen konzerválni kívánt tényezőjének, e mellett pedig vadászati kedvtelésük s ezzel pihenő napjaik nemesen szórakoztató helyének tekintették az erdőt.

Szent István király államalkotó zsenije a honfoglaláskor lakatlan, meg nem szállt, a nemzetségeket elválasztó és az országhatárt képezett erdőket királyi tulajdonba fogadta. Ezzel azokat a legfőbb hatalom gazdasági alapja egyik fontos tényezőjévé tette és egyben királyi oltalmába vette.¹

A bakonyi erdőispánságról ismertté lett adatok,² valamint a garamvölgyi erdők szolgálati ellátásának történelmileg beigazolt rendje,³ a királyi erdők igen korai gondozásának és szervezett szolgálatának kétségtelen bizonyítékai; amelyek felemlítéséhez nem érdektelen még hozzáfűznünk azt a tudományosan megállapítottényt is, hogy már első

¹ Hóman Bálint: *A magyarok honfoglalása és elhelyezkedése. A magyar nyelvtudomány kézikönyve.* I. k. 7. f.

² Pesti Frigyes: *Az eltűnt régi vármegyék.* Budapest, 1880. I. 201—218. old.

³ Fejér: *Cod. dipl.* IV. 2. 59. — Tagányi: *Erdészeti oklevéltár.* I. k. 94. sz., 95. sz. és X. és XI. old. — Mályusz: *Turóc vármegye kialakulása.* 1922. 10. old.

királyaink erdőővékat állítottak az erdők védelmére, akiknek foglalkozását egyébként annyira méltatták, hogy közülök nem egyet nemesi rangra is emeltek.¹

Mindezek a nagyon is vázlatosan felsorolt adatok, valamint az a körülmény, hogy már Mátyás király előtt és annak idejében az erdők gondozását királyi tisztartók látták el,² kellő és kétségtelen bizonyítékai annak, hogy a magyarság a honfoglalástól kezdve nemcsak becsülte az erdőt, hanem az erdő kultusza iránt való hajlamának olyan korán és olyan nagymértékű bizonyosságát adta, amely Európa népeinek gazdaságtörténelmében e tekintetben is tiszteletreméltó helyet biztosít a magyarnak.

Szükségét éreztem annak, hogy a magyar tudományos kutatás, különösen pedig a Magyar Tudományos Akadémia tagjainak értékes munkássága alapján megállapított, az erdészeti tudományokat, legfőképpen pedig az erdőgazdaságtörténelmet nagyon is érdeklő, de nemzeti önérzetünket is olyan közről érintő körülményre fejtegetéseim legelején és éppen Trianon teremtetten átkos körülményeink között hangsúlyozottan reámutassak.

Gróf Széchenyi Istvánt sem a külföldi utain szerzett tapasztalatok, de ízig-vérig magyar fajtája és lelke befolyásolta a természet s annak legszebb megtestesítője, az erdő iránt való vonzódásában és az ilyenféle jeles hajlamaiban!

Mert a Magyar Tudományos Akadémia lángeszű meg-alapítójának nemes lelke telve volt a természet s benne az erdő szeretetével. Még tevékenysége irányának vezérfonalául is — mint maga írja — legtöbbször a természet örök törvényeit választotta, amint logikus következtetéseit is annak tanulságaiból merítette.

Azt vallotta, hogy minden gyönyörűnek és nemesnek kútforrása a természet, s nagyon lehangolta, hogy nálunk annyi hibát követnek el a természet rendje ellen és hogy annyira megzavarják az erdőpusztítások és egyebek is a természet háztartásának egyensúlyát, s mindennek milyen károsak a következményei!

¹ Tagányi i. m. I. k. IX—XI. old.

² Tagányi i. m. I. k. 27. old. 93. tétel.

Ezért, amikor a «Tiszavölgy rendezésével» foglalkozik és leírja az e kérdéssel kapcsolatos gondolatait, felemlíti, hogy «sokan a Tiszavölgy mindinkább elaljasodását legfőképp az erdők általános elpusztításának tulajdonítják, amelyhez képest a meztelen hegyekről leszakadozó föld és porond mind erősebben betöltené a lapályban folyó és alig hömpölygő vizek medreit. És ebben alkalmasint igazuk van! Tegyen tehát ebben minél előbb rendet a törvényhozás».¹ Sürgeti tehát már ez időben az erdők fenntartásáról szóló, annyira kíváncsú és mégis annyira későn elkövetkezett törvény megalkotását.

Ismeri azonban egyfelől a magyarnak a természetét, másfelől átlátja a mindinkább gyarapodó és a magukban mind nagyobb veszélyt rejtő bajokat, amiért is figyelmeztet, hogy a természet törvényeit nem lehet «fennhéjázó szónoklatokkal megváltoztatni», s hogy a természet törvényeit, ha kárunkkal egy időre mellőzhetjük is, hatásukat örökre megsemmisíteni nem vagyunk képesek; mert állandóan megtartják ruganyosságukat s így hatalmukat később annál jobban éreztetik velünk.²

Számol azonban azzal is, hogy a legjobb törvényalkotás sem teremthet e tekintetben rendet, ha a gazdasági élet megfelelő berendezkedése nem segíti elő a káros eljárások megváltoztatását. Azért az ország forgalmi eszközeinek annyi oldalról megvilágított kifejlesztését közvetve az erdők kímélete érdekében is sürgeti, mert a külföldi utain szerzett tapasztalatai alapján annak lehetőségét kívánja biztosítani, hogy az ország mielőbb és minél kiterjesztettebb mértékben a köszöntüzelésre térhessen át s ezzel az Alföldön se égesse el az úgyszólván kevés fáját, annál kevésbbé pedig szalmáját és trágyáját.

«Mennyire emelkedett Anglia, — így ír — mióta sem szalma-, sem fatüzeléssel nem él, hanem mind erőműveit, mind szükségait s házi kékeit a kőszénnek állhatatos s így mindent meggyőző tüzevel eszközli!»

¹ Gr. Széchenyi István: *Eszmetöredékek különösen a Tiszavölgy rendezését illetőleg*. 66. old.

² Gr. Széchenyi István i. m. 12. old.

Hozzáfűzi még ehhez, hogy «... semmi egyéb, mint a kőszén vete határt azon irgalmatlan fagyilkolásnak, mely azelőtt Anglia virányait szintúgy díszteleníté, mint a mai napokban még mindig lealázza azon vidékek tekintetét, sőt sok csúf kopárságra kárhoztat, hol nagyobb számban telepedik ember...»

Azt kívánja ezért, hogy Magyarországon is, amelynek annyi vidékén sikerrel biztosítható a szénbányászás, ne pusztítsák tüzelőszerszükségletre (kohók és egyéb ipari üzemek céljaira és lehetőleg házi szükségletre sem) az erdőt. «Hadd éljenek a fák, s hadd jöjjön napvilágra a kőszén, mellyel az egész ország beéri, s kimondhatatlan olcsón csak legyen az lakosai által Istentől rendelt céljaihoz bírva...»¹

A franciaországi, akkor még dúló nagy erdődevasztációk ismerete, valamint annak az óriási közgazdasági hatásnak a megfigyelése, amit a forgalmi eszközök fejlődésével a kőszén érvényrejutása és széleskörű alkalmazása főleg Angliában gyakorolt az iparra, befolyásolják gr. Széchenyi Istvánt állásfoglalásában.

Amikor ezért a szénbányászás minél nagyobb kifejlesztését és a kőszénnek minél szélesebbkörű alkalmazását sürgeti, rendkívüli közgazdasági érzékével és látnoki szemeivel teljes arányaiban tudja mérlegelni annak a veszedelemnek a nagy jelentőségét is, mely nálunk a forgalmieszközök tervbevett kifejlesztésével, az éppen abban az időben alkalmazásba került gőzhajó és a gőzhajtotta mozdonyok szerephez jutása mellett érheti az országot. Érheti pedig főleg akkor, ha az erdőkhöz való könnyebb hozzáférhetés és a faanyagok olcsóbb szállíthatása révén, az erdőgazdaság kérdéseiben Franciaországban felszínre került és esetleg hazánkig eljutó gazdasági irányok érvényesülnének. Ha ennek révén megindulnának az olyan nagy erdőtarolások, aminők ott a forradalom után következtek el s az idők során a francia nemzet erdőben bírt vagyona egy jelentékeny részének pusztulására, egy félszázad multán pedig óriási károkkal járt iszonyú árvízveszedelemre vezettek. Csak az 1789—1793 között eltelt

¹ Gr. Széchenyi István i. m. 123—127. old.

négy év alatt $3\frac{1}{3}$ millió hektár ilyen erdő került több-kevesebb devasztálásra.¹

Franciaországban ugyanis a forradalom alatt a nemeségtől és az egyházaktól elkobzott erdővagyon az államháztartás terheinek fedezése érdekében az üzerek és spekulánsok prédájára dobták, ami a francia erdők egy jelentékeny részének devasztációjára vezetett s magával ragadta a magántulajdonban maradt erdők pusztítását is.

Az 1790. évi december hó 27-én kiadott dekretum ugyanis felfüggesztette a regime forestier-t, s az így támadt szabadság s az egyidejűleg jelentkezett nagy pénzszükség és a magas hadiadók kényszere még a kis erdőbirtokoknál is határtalan erdőpusztítással járt.

Különben Smith Ádám tanai is lényegesen befolytak azokra a maximákra, amelyekkel abban az időben egyes nemzetháztartások erdőgazdasági kérdéseit irányították.

Ha Smith Ádámnak a munka és tőke jelentőségét illető felfogása teljesen el is üt a fiziokratákétól, mégis sok maradt meg benne a fiziokratáknak a talajgazdasággal szemben támasztott követeléseiből. Ilyenek az erdő használatában való korlátlan szabadság, megszüntetve mindazon jogi korlátokat, amelyek azokat hátráltatják. Ilyenek a közös vagyon felosztása (községi és közbirtokossági erdők), végül ilyen az állami erdőknek magánosok részére feldarabolt állapotban való eladása.²

Smith Ádámnak igen sok tekintetben találó, de az erdőre helyt nem álló az a tétele, amely szerint az individualizmusban és a magánember vagyonszerzési törekvéseiben rejlő hajtóerő tudja a talajgazdaságban is a legnagyobb haszoneredményt biztosítani, igen sok állami és más közvagyon képezett erdő feldarabolására és elpusztítására vezetett.

A napoleoni háborús évek nagy pénzszüksége és az államhitelek kimerültsége természetszerűleg kedvező talajt biztosítottak az ilyen, az erdőre annyira káros elvek érvényesülésének.

¹ Kaán K.: *Erdőgazdaságpolitikai kérdések*. Budapest, 1923. 15. oldal.

² L. Weber: *Die Aufgaben der Forstwirtschaft*.

Megvilágosításul ennek a megállapításnak fel kell említenünk, hogy az erdőgazdaság ma már világszerte általánosan elismert természete olyan, hogy annak kedvezőbb sikerét a nagyobb birtoktestek jobban biztosítják, mint a feldaraboltság.

Az erdőgazdaság üzéséhez pedig e mellett nemcsak talajra, de erdőállományokra is szükség van. Logikus következése ennek azután az is, hogy az erdőbirtok okszerű haszna nemcsak a talajnak, de a talaj és az azt borító erdőállományok egészséges együtthatásának a természetes függvénye.

Mindennek okából tehát olyan kezekbe valók az erdők, amely kezek az erdőtalajban és az erdőállományban birtókevagyonot megtartani, sőt gyarapítani is képesek. Egy konszolidált állam egészséges szervezetének pedig többek között olyannak kell lennie, mely az állami erdővagyonnal való gazdálkodásban példásan előljárni, egyébként pedig örködni tud a fölött, hogy egyeseknek és testületeknek az erdőtalajban és az erdők állagában birt együttes vagyona nemcsak stabilitást mutasson, de egyazon komplexumon is, minőségben és értékben egyaránt és hovatovább gyarapodjék.

Jól fundált kultúrállamok gazdaságilag is egészséges szervezetében ezenfelül még magasabb etikai és esztétikai, szociális és kulturális, nemzetgazdasági és benne állampénzügyi szempontokból is ma már annyira jelentőségteljes feladattá lett az erdők fenntartása, hogy azok különösen gondos ellátása nemcsak a tulajdonosok és azok összeségének, de az általános érdeknek, s bennük a nemzeti céloknak szolgálatában az államoknak is elsőrendű feladatává lett.

A gazdaságpolitikai tudományok ma már mindenfelé vallott ilyen álláspontjával szemben az előzőekben vázolt, ez az egészen ellentétes és helyt nem álló irányzat annak idején más országokat sem került el és Németországba is eljutott. Míg azonban a Németföld egyébként is konzervatív, s az erdőt ősidőktől szerető népének gondolatvilága az erdészeti tudományok ott már akkor eléggé fejlett körülményei között még elég vértetetten állt ellen az efféle tanoknak, addig Ausztria is számottevően behódolt az erdőfenntartás érdekeire annyira káros ennek a felfogásnak és irányzatnak.

Könnyen elképzelhető, hogy gr. Széchenyi István az ország anyagi megerősödését célzó s ennek szolgálatában többek között a közforgalmi eszközök fejlesztését propagáló lelket az ország erdeire elkövetkezhető, a káros doktrínákkal járó és az ország határaihoz ért veszély nagy aggodalommal tölti el, s ennek ellensúlyozására mindenáron a kőszén használatát propagálja a fa helyett és védelmébe fogadja az erdőket.

Bár tudja azt, hogy nem volna indokolt, de nem is lehetne megakasztani az erdők használatát és vele a másra nem alkalmas faanyag tüzelés céljára való igénybevételét, — de óvatosságra int, s az okszerűséget és előrelátást javasolja.

«Égettessék fa is, — így ír — azonban hol elég van, hanem csak azon előre gondolkozó kíméléssel, mely az erdők józan elrendelésén felül nem csupán a száraz hasznót, de még azon egykori erkölcsi kellemet is tartja szem előtt, mely megmentett agg fákkal függ össze!»¹

Fahasználatot tehát nem erdőpusztítással, hanem kizárólag rendszeres erdőgazdaság keretében, meghatározott tervszerűség mellett, és nem csupán a «száraz haszonra» való törekvéssel, hanem az erdők egyéb irányú nagy jelentőségére való tekintettel az «előre gondolkozó kímélés» feltételével vél megengedhetőnek.

Gróf Széchenyi István tehát teljes mértékben átérezte és minden vonatkozásaiban méltányolni is tudta az erdők nagy és hovatovább emelkedő közgazdasági jelentőségét, az erdők fokozottabb védelmének nagy szükségét, az erdőügynek minden irányú nagyobb felkarolását.

Ennek a megértésnek és szerető gondosságnak s az elkövetkezhető nagyobb bajok ellensúlyozására irányuló jószándékú törekvésnek kell azután betudnunk, hogy a gróf Széchenyi alapította Országos Magyar Gazdasági Egyesület, mely hat szakosztálya egyikében az erdészettel is foglalkozott, 1845 október 16-án gróf Károlyi György egyesületi elnök aláírása mellett azzal a kérelemmel fordult a helytartótanácsához, hogy hathatósabban karolja fel a magyar erdők

¹ Gr. Széchenyi István: *Pesti por és sár*. 129. oldal.

ügyét.¹ Előterjesztésében elismeri, hogy a kincstári erdőgazdaságok immár okszerűbb gazdasági irányt követnek, hozzáfűzi mégis, hogy «nem tagadhatjuk fájdmunkát, midőn e sikerdús példa sem elégséges arra, hogy magánbirtokosaink legtúlnyomóbb része erdei gazdaságunk elhanyagolt s pangó állapotján erélyesen javítani, bár a maguk saját érdekében sem törekszik».

«A kiáltó szükség, mely e hanyagság következtében a hon jövődjét fenyegeti, s a naponként magasabbra szökő faár, alapos aggodalom; elegendő ösztön volt folyton arra, hogy a gazdaközönséget, a birtokost, a nemzetet éber figyelemre, értelmesebb erdészetkezésre, a pusztítások mérséklésére s az elhanyagolt homoktengerek beültetésére egyesületi organumaink által serkentsük.»

Utal azután az előterjesztés Greiner Lajos Coburg hercegi erdőigazgatónak e kérdésben írt értekezésére,² s azt kéri, hogy az abban felhozottakat és javasoltakat, «melyek alaposnak elismerhetők, részint serkentés útján fogatosításukban atyailag kegyelmesen előmozdítani, s amennyire magasabb célok mellőzéseket nem kívánnak, országgyűlési tárgyalással is felajánlani méltóztassék».³

Ez az előterjesztés az udvari kamara útján a magyar udvari kancellária elé került, mely azután 1845 december hó 27-én leírt a kamarához, hogy egy új erdőtörvény megalkotásához a Magyar Gazdasági Egyesületet részletes javaslat előterjesztésére hívja fel. Az udvari kamara leirata is elismeri az egyesület abbeli megállapításának a helytálló voltát, amely szerint «az erdők a mostani törvények által visszaélések és pusztítások ellen kellőleg biztosítva nincsenek».⁴

¹ Azokat az újabb és lényegtelenebb törvényes intézkedéseket ugyanis, amelyeket pl. az 1840-iki országgyűlés a IX. t.-c. 9. §-ában az erdőkben elkövetett kártételek s az azokat elkövetők megfenyítése tárgyában elfogadott, valamint a futóhomok megkötése tárgyában hozott és az 1807. XX. t.-cikket módosító és kiegészítő 1844-ik évi X. t.-cikket a magyar erdők szolgálatában nem tekintette elégségesnek.

² Greiner Lajos: *Biztosítva vannak-e erdeink a mostani törvények által visszaélések és pusztítások ellen?* 1844.

³ *M. Erd. Oklevt.* III. k. 70. okm.

⁴ *M. Erd. Oklevt.* III. 72. okm. Másolata Orsz. Levéltár helytartótan. oszt. Közgazdasági 1846. évi 5 kútfő 1. tétel alatt.

Az 1848. évi X. t.-c.-ben különben a rendek is reámutatnak arra, hogy az erdők fenntartása érdekében újabb törvényes intézkedések volnának szükségesek.

Már a szabadságharc fellobbanásával és kitörésével, de főleg annak letörésével meddőségre jutott egyébként az országban minden egyesületi élet; és ezzel a Magyar Gazdasági Egyesület, ha nem is szűnt meg egészen, mégis nem tudott egy jó ideig megfelelő tevékenységet kifejteni.

«Ez az egyesület — így ír Galgóczy¹ — egyike amaz intézeteknek, amelyekre az 1848/49-iki viharos idők csapásai súlyosan nehezültek, az egyesületi élet rugékonysága a haza veszedelmének bánatos érzése alatt merev zsibbadásba sülyedt.»²

A magyar erdőknek közszolgálati ellátására pedig Bécs osztrák és cseh erdőtiszteket rendelt, sőt magánbirtokosaink a szabadságharc alatt erősen megritkult erdészeti tisztikarukat is javarészt az idegenből beszivárgottakkal egészítik ki.

1851-ben már megalakul Magyarországon a német irányzatú első erdészeti egyesület, amelynek szerepére nézve, ha nem is osztjuk Tagányinak, Tudományos Akadémiánk ez érdemes, volt tagjának abbeli jóhiszeműen túlbecsült megállapítását, hogy: «erdőgazdasági fejlődésünkben korszakot alkotónak kell tekintenünk», mert «egy tudományos központot teremtettk»,³ mégis, mint az országban volt első erdészeti egyesület megalakulásának tényét, felemlítés nélkül nem hagyhatjuk.

Íránya és szelleme egészen osztrák-német volt, ami nagy ellenérzést váltott ki és oda vezetett, hogy az elnémított hazafias elemek is összeverődtek s «előbb kívülről, majd az egyesület kebelében vették fel a harcot elnyomóik ellen».⁴

¹ Galgóczy: *Mezőgazdasági statisztika* 155. old.

² Az egyesületnek első ízben 1851-ben engedték meg legfelsőbb helyről, hogy újból közgyűlést hívhasson egybe. Az 1851 március hó 1-én tartott közgyűlés azután Heinrich Nep. Jánost bízta meg az egyesület ügyeinek ideiglenes továbbvitelével; míg az ugyanezen év június 9-ére egybehívott szervező és választó közgyűlés az egyesület élére Károlyi Györgyöt állította. Wenzel Gusztáv: *Magyarország mezőgazdaságának története*. Bpest, 1887, 420. old.

³ Tagányi: *Erdészeti Oklevéltár* I. k. XL.

⁴ Tagányi: *Erdészeti oklevéltár*. XL.

Befolyásolta ezt az a körülmény is, hogy az erdészeti közszolgálat ténykedése is teljesen ellentétbe került a nemzeti közszellemmel. Vezetésében a centralisztikus berendezkedés mellett Bécs irányzatát a bürokratizmus s a nagy körülményességgel járó kicsinyesség, az ösztinteség hiánya és nem egy tevékenységében még a rosszakarát és főleg a nemzetietlen irány jellemzi.

A mindezzel kiváltott ellenhatás következménye lett azután, hogy az 1857-ben Magyarországon is alkalmazni rendelt 1852. évi osztrák erdőtörvényt kellőképpen érvényesíteni nem tudták s az a magyar államéletben meggyökeresedni nem tudott.

Az ellenhatás másik következménye pedig végeredményében az is lett, hogy Wagner és Divald 1862-ben megalapították az első magyarnyelvű erdészeti folyóiratot, az *Erdőszeti Lapokat*, mely «a sok üldözés dacára is megállta a helyét s a hazafias iránynak zászlóvivője lett».¹

Wagner Károly a selmecbányai bányászati és erdészeti akadémia segédtanára, mint szerkesztő és kiadótulajdonos, és Divald Adolf, az akkori cs. kir. erdőbecslő, mint főmunkatárs² azzal, hogy e nehéz és még mindig elég sötét időkben a maguk erejéből és elhatározásából megindították az első magyar erdészeti lapot és síkra szállottak a magyar erdészeti irodalom érdekében, — elévülhetetlen és olyan érdemeket szereztek, amelyek a magyar erdészetet irántuk minden időközön által nagy hálára kötelezték.

Wagner Károly, a nyugodt természetű, de a magyarság boldogulásáért hevülő s a magyar erdészeti irodalmat mindenáron megteremtteni törekvő ideális lelkű és nagy munkabírási akadémiai segédtanár, és a nyugtalan természetű, azonban a magyar irodalom érdekeiért az akkori körülmények között szokatlan merészséggel, nagy írói készséggel és termékenységgel síkra szállt s később a Magyar Tudományos Akadémia tagjává is választott Divald Adolf ezt valóban megérdemlik.

Nem vonhat le a Divaldnak e tekintetben kijutó elismer-

¹ Tagányi i. m. I. k. XL.

² Más szerepet állásából folyólag nem vállalhatott.

résből semmit az a később elkövetkezett s alább a Magyar Tudományos Akadémia hatásával kapcsolatban taglalni kívánt körülmény sem, hogy a nyugatról a tudományos irodalommal átszivárgott, a közszellemben mihamar talajra talált s az erdőgazdaság későbbi kifejlődésére káros doktrínának ő is hiveül szegődött és szószólójuk lett.

Divald 1861-ben indította meg sorozatos támadásait a németnyelvű és irányú Magyarországi Erdészeti Egyesület ellen.

A birtokosok és erdőgazdák részéről akkor a legmagasabb körökig olvasott Vadász és Versenylapban egymás után több cikke jelent meg. Majd pedig röpiratban is kiadta támadásait.¹

Divald Adolf jól találta el a helyet, ahonnet, és a módot, ahogyan támadásait intézze; mert ez az akciója bizonyára jelentékeny befolyással volt arra is, hogy a magyarság törekvéseire és kívánságaira ezidőtájt már legalább látszólag mind jobban reagáló és azokat legalább a megnyugtató célzatával felkarolni látszó, bár kevés eredményt felmutatni tudó helytartótanács 1862. évi március hó 27-én kelt s az Országos Magyar Gazdasági Egyesülethez intézett leiratában egyes dolgokra feleletet adjon.

Ebben a válaszában többek között kíváncsnak tartja a helytartótanács, hogy az Országos Magyar Gazdasági Egyesület egyfelől a Magyar Tudományos Akadémiával, másfelől a Magyarországi Erdészeti Egyesülettel szövetkezzék és ily

¹ Kifejtette e cikkeiben és röpiratában, hogy az egylet fennállása óta a magyar erdészeti irodalom megteremtése és fejlesztése érdekében mit sem tett és így természetesen semmiféle eredményt sem tud felmutatni. Új erdészeti egyesületre van tehát szükség, melybe a magyar erdőgazdáknak, de a magyar érzésű idegeneknek is tömörülniök kell! «Hiszem — így ír — hogy a mostani német egylet idegen országbeli tagjainak is azon tiszteletreméltó és sokoldalú őszinte becsüléssel találkozott része, mely nem azért telepedett le köztünk, hogy a német, vagyis tulajdonkép magyarfaló missziónak apostola legyen, hanem inkább azért, hogy új hazát keresve és találva, e hon örömeiben és bűjében buzgó polgárként velünk megosztozzék; hiszem, hogy az indigénák ezen tisztességes része is szaporítani fogja sorainkat.» *Vadász és Versenylap* 1861. és *Erdészeti Lapok* 1862. évi II. f. 49. old.

módon mielőbb összeállíttassa az erdészeti műszótárt, mint a magyar erdészek kiképzésének, de a magyar erdészeti irodalomnak is egyik legfőbb segédeszközét.

A könyvkiadások, főleg a műszótár megszerkesztése és mielőbbi kiadása költségeihez pedig az országos alaphól ezer o. é. forintot utalványoz.

Ez tehát az első eset, amelynél a Magyar Tudományos Akadémia neve, ha ezúttal eredmény nélkül is, de kapcsolatba kerül a magyar erdészeti tudományok fejlesztésével!

Az 1862-ik esztendő különben még egyéb irányban is szolgáltat erdészetileg is érdekes és az idők során fölöttébb fontossá vált és tárgyunkat is eléggé érintő eseményekkel!

Az Erdészeti Lapok évváró utolsó füzetében «Országos erdészeti statisztikánk ügyében» címen ugyanis Divald egy tanulmányt tett közzé, amelyben először nyilvánul meg az erdészet bizonyos tudományos kérdéseiben a nyugati hatások folytán elfoglalt és gazdaságpolitikai későbbi kihatásában kedvezőtlen álláspontja.

A magyar erdőknek ekkor először sürgetett statisztikájában ugyanis különválasztani kívánja a föltétlen erdőtalajt a nem föltétlen erdőtalajtól, vagyis az olyantól, mely állandó mezőgazdasági művelésre is alkalmas. Ő tehát a hazai irodalomban az első, aki az erdőtalajok e szerencsétlen s napjainkig annyi bajt és közgazdasági kárt okozott különleges kategorizálásának híveként jelentkezik.

Divald bizonyára jóhiszeműen s a nemzeti célokért lelkesedő szándékaival, de egészen téves szemszögből kiindulva csak a feltétlen erdőtalajon álló erdőket kívánta fenntartani hazánkban.

Azt kell hinnünk, hogy nem mérlegelte eléggé az erdőnek a természet egyensúlya biztosítására kiható jelentőségét és ezért nem látta szükségesnek azt sem, hogy az ország területén a mezőföldek erdőkkel váltakozzanak.

Azt az elvet vallotta, hogy akként és úgy kell az ország földjét mindenütt művelni, hogy abból a legtöbb hasznot húzhassuk.

Hiba lenne tehát nem mezőgazdasági célra használni

minden olyan erdőföldet, mely megtermi pl. a gabonát is, — amikor az erdők olyan keveset jövedelmeznek.

Hirdette pedig mindezt abban az időben, amikor az ország erdeinek nagy része az akkor adott helyzet folytán főleg a forgalmieszközök nagy hiányai miatt még igen keveset, egy része pedig semmit sem jövedelmezett.

Divald ezzel az állásfoglalásával a már akkor fejlett iparral s a közforgalmieszközök sűrű hálójával rendelkező Nyugaton itt-ott felburjánzott, a talaj tiszta jövedelmére alapított és hozzánk is beszivárgott tudományos elméleteknek a szolgálatába szegődött, amivel természetesen legkevésbé vált javára az erdőfenntartás szolgálatának, sőt nem volt előnyére a mezőgazdaságnak sem.

Nem számolt az erdők annyi irányú és mindjobban fokozódó közgazdasági jelentőségével, legkevésbé pedig az erdőknek a mezőgazdasági művelésre is kedvező kihatásával.¹ Nem gondolt az erdők értékének emelkedésével és jövedelmezőségének a külföldön, de az ország egyes részein akkor is már eléggé beigazolt fokozási lehetőségével. Érthetetlenül az egyoldalú és extenzív eljárásokkal űzött mezőgazdasági művelés önmagának is káros és e tekintetben egészen ferdén és tévesen elbírált érdekeit kívánta szolgálni.

A statisztikától várt e mellett útmutatást arra nézve is, hogy az állam bármi tekintetben és egyáltalán beavatkozzék-e, s ha igen, milyen mértékben és hogyan avatkozzék be a magántulajdonban levő, valamint a községi és közbirtokossági erdők ellátásába, mert az efféle eljárást csak mellőzhetetlen szükség esetében ismerte el indokoltnak és helyénvalónak.²

¹ «Ha futóhomokon vagy magas hegységekben — így ír — hárommnyi erdőnk van, mint amennyit összes szükségletünk kielégítése igényel, úgy azt mégsem foghatjuk termőfölddé, rétté, mezővé változtathatni, ha az mind olyan hasznavehetetlen.» «Ellenben megeshetik, hogy bőtermő síkságon, habár az aránylag csekély erdőséggel bír, mégis erdőirtásokat fogunk eszközölni, ha például az illető vidék, tőzeg, barna- vagy kőszénben bővelkednék, az épületi fát pedig olcsóbban lehetne más vidékről odaúsztatni, mint helyben növesztetni.» (*Erdőszeti Lapok* 1862. XII. f. 358. old.)

² Már itt kijelenti, hogy ennek a kérdésnek az elbírálásához közömbösnek tartja azt, hogy szálerdő- vagy sarjerdő-üzemben fo-

Nem tudott ugyanis szabadulni a manchester-doktrínának hatása alól sem, s azoknak bizonyos vonatkozásaikban annál könnyebben állott a szolgálatába, mert lelkében élt az 1848-as magyar törvények szabadságot biztosító szelleme, amit ő téves értelemben és e doktrínák, valamint a talajból várható legnagyobb tiszta jövedelem biztosítását hangoztató elméletek érvényesítése mellett vonatkoztatott az erdőgazdaságra is.

Ezért is, amikor az elnyomatás e még mindig sötét korszakában úgy a közgazdasági, mint társadalmi életben léptenyomon érezte a szabadságjogok hiányát és e sajnálatos helyzetnek lelket nyomasztó hatása alatt állott, sok keserűséggel táplált és túlfűtött lelke a kormányhatalom intézkedéseiben mindig és joggal a rejtett háttérrel kereste, s a gazdasági szabadság korlátozását s a magánjogokba való illetéktelen beavatkozását vélte felfedezni.

Az ilyen állásfoglalás lelki motívumait s egyben azt is könnyen megérthetjük, hogy az efféle felfogásnak abban az időben éppen nem volt nehéz az országban híveket szerezni, mert a Bécsből irányított kormányzat az erdők fenntartásának szolgálatában a tudomány addigi előrehaladásának megfelelő elvek alkalmazását is az országra oktrojált és viszonyainknak meg nem felelt 1852. évi osztrák erdőtörvény kereteiben, egy idegenből beszivárgott tisztikar útján és nem is a legbarátságosabb és legkevésbé bizalmat keltő módon kívánta nálunk érvényesíteni.

Arra azonban bizonyára nem terjedt ki Divald figyelme, hogy az egész országban mintegy hárommillió kat. hold erdő esnék az általa vallott elmélet gyakorlati kivitelének áldozatul, és hogy ezek folytán, főleg pedig a hegyvidék periferiális geográfiai helyzete miatt belül nagy erdőtlen területek alakulhatnak ki.

A Nyugatról jött irányok következményeképpen jelentkeztet tehát annak a veszélye, amitől gróf Széchenyi István fél-

lyik-e a gazdálkodás, hogy alacsonyabb vagy magasabb vágásfordulót alkalmazzanak-e ; mert szerinte «a sarjerdő gyakran előnyösebb lehet a szálerdő-üzemnél, a rövid fordá sokkal célszerűbb a hosszúnál». (U. ott 359. old.)

tette az országot, amikor óva intette nemzetét, hogy erdeit «gondolkozó kíméléssel» használja s «azok józan elrendelésén felül» belőlük «ne csupán a száraz haszon biztosítására törekedjék».

Minderre — bár minden vonatkozás nélkül — szinte diszkrét hangú feleletté lett Lónyay Gábornak az Országos Magyar Gazdasági Egyesület január 5-iki ülésén felolvasott előterjesztése és javaslata «A magyarországi erdők fenntartása, a községi erdők feletti felügyelet és a faültetések érdekében».¹

¹ Lónyay Gábor reámutat ebben az előterjesztésében arra, hogy «honunkban az erdők fenntartását országos érdekűnek tekintették törvényhozó eleink.» Bizonyítják ezt az 1794. évi 57. és az 1807. évi 21-ik törvénycikk, amelyeknek, főleg pedig az «idézett törvény nyomán törvényhozásilag vagy bíróilag kimondott sequestrumoknak» sok erdő köszönheti fennmaradását. «Az 1848-ik év óta ezen törvényhatósági és bírói záruk mindinkább gyérültek, vagy nem igen alkalmaztattak többé s ezért az erdőpusztítás minden gondolkozó nemzetgazda előtt aggályos mérvben növekedett.» «Egyrészt a korlátlanul szabad használat téves fogalma, másrészt a növekvő szükség készteté erre a magán- és a közös erdők birtokosait, hogy a közösség örve alatt is pusztítsák erdeiket. Több helyen az arányosítás behozatala alkalmával, a földosztály könnyebb eszközölhetése tekintetéből, a közös erdő fennálló fái levágattak s elosztattak; az így elosztott s elpusztított erdőtér, ha földművelésre alkalmasnak mutatkozott, kiirtatott s eke alá került vagy legelőül használtatott.»

«Éppen az ezen legeltetési ragaszkodásban fekszik érdeink nagyrészből elpusztulásának legfőbb oka. Ez úton lett sok hegyi jó erdőből kopár, vízmosásoktól szaggatott, csepőtés nyomorult legelő az alatt fekvő termékenyebb völgy, sőt a távolabbi folyók melletti lapály tetemes kárával.»

«Lónyay reámutat még arra is, hogy «az ország homokos vidékein az utolsó 30—40 év alatt sok erdő kiirtatott, s eke alá kerülván, nagyrészen terméketlen sivataggá vált, mert a csupán erdőnek való talajból a csekély televény néhány év alatt kifogyván, s trágyázással nem pótoltatván, a kapásnövények gyakori termesztésével pedig még inkább lazítottván, mindinkább haszonvehetetlenné silányult; és ha a kiélt térek az ekétől megkíméltetnének is, nem lehet azokból egyéb sivár juhlegelőnél, mert erdőül telepítésük költségei a reájuk súlyosodó adó mellett felülhaladván a birtokos erejét, csak kivételes esetekben várható ezek új erdőkké átalakítása.»

«Végre meg kell említenem, sőt ki kell emelnem a községi és úrbéri erdőket. Ezek igénylik sürgetően, addig is, amíg a törvényhozás erdőtörvénnyel rendelkezne, ezen erdők fenntartása és használata fölött a kormány közigazgatási útoni halaszthatatlan intézkedését.»

Erdőszeri Lapok 1863. III. f. 81—85. old.

Lónyay Gábor megfelelő indokolás során azt javasolta ebben az előterjesztésben, kérje az O. M. G. E. a helytartó-tanáctól, hogy: az 1807. évi XXI. t.-c. alapján az erdők fenn-tartásáról közigazgatási úton gondoskodják s a községi erdőket vegye közhatósági felügyelet alá.

Végül pedig, mivel «a faültetés főleg az Alföldön nemcsak klimatikus szempontból kívánatos, de a folyók szabályozásával, az állóvizek lecsapolásával és kiszáritásával előrelátható az alföldi szárazságot már is sujtó gyakori szárazság növekedése, ennek mérséklése tekintetéből» — s mivel kevés a remény, hogy az Alföldön erdőket telepítsenek — «nem marad egyéb hátra, mint a faültetést az utak mentében, mesgyéken nemcsak szorgalmazni, hanem közigazgatási úton a községek szoros köteletségévé tenni».¹

Mintha megérezté volna Lónyay Gábor az 1863. év nyarának pár hónap múlva elkövetkezett esőtlen nagy szárazságát s ennek fölöttébb káros következményeit,² amikor a faültetést, bár klimatikus okokból is, de főként a kiszáradásnak

¹ *Erdőszeti Lapok* 1863 III. f. 89. old. Erről az utóbbi tárgyról még ez évben Beauregard Lajos is értekezik az *E. L.* VIII. füzetében: «Gesztzorok (fasorok) telepítése az alföldi pusztákon» címmel. Ebből az értekezésből jönak látjuk a következőket kiemelni: «Herceg Coburg Koháry Pestmegyében fekvő vacsi pusztája azon időben, midőn ezt a jelenlegi birtokosnak atyja átvette, úgyszólván 2 négyzetmértföldnyi tágas futóhomok sivatag volt».

«Fasorok telepítése által — melyek az egész pusztát és kettős sorban minden utat szegélyezvén, azt derékszőg alatt átszeldelik — nemcsak az egész környéknek díszévé sikerült e pusztát emelni, de a szél ereje is majdnem egészen megtörtetett, a futóhomok megkötetett s a jövedelem négyereztetett. Ezenkívül a fasorok a pusztáknak egész, igen jelentékeny tűzifaszükségletét is fedezhetnék, ha a magas birtokosnak különös előszeretete nem akadályozná e szép fasorok erdőszeti bántását.»

«A szomszéd földbirtokosok kezdik belátni e fasorok szépségét és célszerűségét és lassan az egész környék hasonló faültetvényezéssel kezd borítkozni.» *Erdőszeti Lapok* 1863. VIII. füzet 297. old.

² «Itt van az ideje — így ír — ha már nem is késtünk, hogy a kormány szigorú rendeletekkel lépjen fel, mert csak ez úton s közhatósági folytonos felügyelet mellett lehet ezen, a magánosok s az ország javára hasznosnak s halaszthatatlannak ismert közintézkedés biztos eredményét reményleni.»

mérséklése és nem valami radikális klímaváltozás reményében sürgette.

Általános terméketlenség¹ és ennek során takarmány-ínség érte ugyanis ebben az esztendőben az országot és főleg az Alföldet.² A széna métermázsája ott pl. 4—6 forintra szökkent, a szarvasmarha darabja 10—30 forintra esett le, juhot pedig pár garasért lehetett vásárolni. Tönkrement a termés³ és kenyérhiány ennek kapcsán pedig nagy általános szegénység sujtotta az országot.

A bajok eredő okainak kutatása akaratlan is előtérbe került s a közvélemény a vízszabályozásoknak és lecsapolásoknak, valamint az erdőpusztításoknak tudta be a bajok eredő okát, s az erdőpusztítások megakadályozását s az erdőtelepítéseket sürgette.

A magyar orvosok és természetvizsgálók 1863. évi szeptember 24-én tartott második közgyűlésén Hideghéty Antal,⁴ szeptember 27-iki zárógyűlésén pedig M. Korizmic⁵ László

¹ Weszely József: Az erdő mint mentő a takarmány szűkében. *Erdőszeti Lapok* 1864. VII. f. 209. old.

² Az 1863-ik évi aszályosság és ebből eredő inség okairól és óvszereiről. *Erdőszeti Lapok* 1863. XI. f. 404. old.

³ Mintegy 120 millió forintra becsülték azt a kárt, amit ebben az esztendőben az aszály csak a termés elmaradásában okozott. (Galgóczy Károly: *Mathem. és természettudományi közlemények* [M. Tud Akad.] XV. kötet, 373. old.)

⁴ Hideghéty Antal hangsúlyozza fejtegetésében, hogy sem a vízvezetéseknek és mesterséges öntözéseknek, sem az erdőtelepítéseknek és faültetéseknek jelentőségét nem kívánja lekicsinyelni, mégis egyikét sem tekinti védőszerként a szárazság okozta terméketlenség ellen. Szerinte az időjárásbeli nagy szélsőségeket emberfölköti erők befolyásolják, s azokat megakadályoznunk nem áll módunkban. Arra kell azonban törekednünk, hogy a rendkívüli időjárásbeli jelenségeknek a termelésre és egyáltalán a növénytenyésztésre káros hatását mérsékeljük. Ő ezt a célt a talaj növény-táperejének elégséges mértékű biztosításával véli elősegíthetni, mert szerinte a földnek gondos előrelátással megtakarított vagy visszapótolt ilyen készletei «még a mostohább égalji viszonyok esetében is enyhítik a növényzet inségét.»

⁵ M. Korizmic László úgy találja, hogy az 1863. évi nagyon aszályos esztendő olyan, mint az 1790-ik és az azután következett pár év (1790—1795) és később az 1816. év volt. Ellenszerűl a jövőre az öntözések céljára szolgáló csatornázásokat és ezekkel kapcsolatban a nagyobb szabású erdőtelepítéseket és faültetéseket ajánlja.

foglalkozott a szárazság kérdésével, annak eredő okaival s a védekezés kívánatos eszközeivel. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesületben is nagy gonddal tárgyalták a szárazsággal kapcsolatos kérdéseket. Október elején pedig Érkövy Adolf füzetje jelent meg «Az 1863-iki aszályosság és ebből eredő inség okairól és óvszereiről» címmel.¹

Majd Divald írt egy tanulmányt e tárgyról, amely egyben reflektál az e tekintetben eddig elhangzott megnyilatkozásokra.²

Ebben többek között annak a kétségtelen igazságnak ad kifejezést, hogy egy rendkívüli szárazság (aszály) kedvezőtlen következményeit az erdő egyedül megakadályozni nem képes, másfelől azonban attól való félelmét hangoztatja, hogy az esetben, ha az erdőknek nemzetháztartási érdekekből ezekben a kérdésekben ilyen nagy jelentőséget tulajdonít a közvélemény, az így kialakuló irányzat az erdők fenntartásának szolgálatában az ú. n. szabadgazdálkodás és ez úton főleg a talajtól várható és a maga részéről rendületlenül vallott tisztajövedelmi elméletnek érvényesülése elé nálunk még a törvényhozásnál is akadályokat fog gördíteni.

Ilyen előzmények után tartotta meg Érkövy Adolf a Magyar Tudományos Akadémia 1864 október 3-iki ülésén székfoglaló előadását «Az erdők mint esőzési tényezők az Alföldön»³ címen. Azt fejtegeti ebben a tanulmányában

¹ Érkövy Adolf munkája a legterjedelmesebb. Ő mindennek fölött az öntözést szolgáló csatornázást látja szükségesnek. Azt vallja, hogy a mocsarak kipárolgása sohasem mentette meg az Alföldet az aszályosságtól, «de mindenesetre jótékony volt, s így azoknak nemcsak pótlásáról, hanem fokozásáról is sürgősen kell gondoskodnunk, s oly térre lépnünk, melyen az aszályosság hatalmát biztosan és végleg megtörhessük.» Olaszországban éppen az tette már századok, tehát a rendszeres csapadékmérések előtt a földöntözést szükségessé és életkérdéssé, hogy a növénytenyésztés legsürgősebb szakában igen kevés volt az esőzés, s az olaszok némely vidéken szerencsésen meg is oldották e kérdést az öntözés alkalmazása által. (Az 1863-ik évi aszályosság és ebből eredő inség okairól és óvszereiről. *Erdőszeti Lapok* 1863, XI. és XII. f.)

² Nézetek az erdőnek a klímára való befolyásáról. *Erdőszeti Lapok* 1864, I. f.

³ *Erdőszeti Lapok* 1864, XII. f. 385. old.

Érkövy, hogy az Alföldön tapasztalható aszályos bajok olyan természetű hatások következményei, amelyekre az erdők jelenléte vagy hiánya semmiféle befolyással nincs. Kikel az olyan irányzat ellen, mely az Alföldön a szárazság okozta bajok ellensúlyozása érdekében erdőtelepítéseket és faültetéseket sürget. Majd úgy szögezi le álláspontját, hogy: «az Alföldre nézve faültetést egyedül fatermelési tekintetben látom indokolhatónak».

Érkövy állásfoglalása abban mindenesetre helytálló volt, hogy az erdő nem esőképző, de tévedett, amikor az erdőnek a mezőgazdasági tenyészet szempontjából éppen az Alföldön nem tulajdonított jelentőséget. Tévedett, amikor arra az álláspontra helyezkedett, hogy az Alföldön a növénytenyészet s ezzel a nemzetgazdasági érdekek szolgálatában az erdőnek nincs jelentősége. Hibázott tehát, amikor az ország első tudományos intézetében állást foglalt a kormányzatnak az ellen a szándéka ellen, amellyel az alföldi erdőtelepítések és fásítások végrehajtását kívánta dűlőre hozni.

Kétségtelen érdeme, hogy öntöző berendezéseket sürgett és ehhez az állásfoglalásához azt a kijelentést fűzte, hogy: «a szélsőséges szárazföldi klímájú magyar alföld gazdasági újjászületése s valódi és állandó felvirágzása azon a napon veendi kezdetét, amelyen a földöntözési zsilipek kapui megnyílnak».¹ Tévedett azonban megint, amikor azt hitte, hogy az egész Alföld öntözésére megvan a mód és a lehetőség!

Érkövy székfoglalója után a Magyar Tudományos Akadémián nemsokára az ugyancsak levelezőtagul választott Divald Adolfnak «A természettudományok és az erdészet» címmel tartott székfoglalója következett.²

Divald ebben a természet törvényszerű rendjét s azt a nagy szerepet fejtegeti, mely az erdőnek jutott a természet háztartásában. Amellyel az egyéb növényzet gyámolául, annyi állat tartózkodási helyül és védelméül szolgált a multban és szolgál bizonyos viszonylatokban így és más értelemben még ma is.

¹ *Erdőszeti Lapok* 1864, XII. f. 399. old.

² *L. Erdészeti Lapok* 1865, I. f. 1. old.

A továbbiak során pedig többek között arra a kérdésre kíván felelni, hogy: «a földművelés minden ágának okszerű és összhangzatos kifejlődése mellett mik az erdőgazdaság természetes határai?» Vagyis hogy a kulturális kialakulás során az erdő milyen helyet foglaljon el és illetve mely határig terjedjen a másként művelt földek között.

Az erre adott válaszában ekként a Magyar Tudományos Akadémián is szőnyegre hozza a talajból biztosítani kívánt legnagyobb — tiszta — haszonra irányuló s neki annyira kedves elméletet, amelyet ezúttal így ír körül: «minden erdő, melynek talaja másnemű művelés mellett tartósan többet jövedelmezhet, az erdőgazdaság természetes határain kívül áll, míg ellenben az olyan talaj, mely csak erdősítve hajthat, vagy pedig csak úgy hozhat tartósan legtöbb hasznot, annak természetes területéhez tartozik».

Ne fájjon ezek szerint senkinek, ha akár minden erdőt levágnak e határon kívül, a határon belül azonban szüntes-sük meg a rablógazdaságot, mely ezeket az erdőket veszélyezteti.¹

Ezt a felfogást és nálunk annyira nem kívánatos irányzatot törekedett ellensúlyozni Hunfalvy János, amikor az Akadémia 1865 október 10-iki ülésén felelt Érkövy és Divald felolvasásaira.²

Tudományos adatokkal és érvekkel bizonyította az erdőnek a tenyészeti viszonyok javára érvényesülő kedvező hatá-

¹ Fejtegetéseiben kutatja ennek is az eredő okait és arra a következtetésre jut, hogy a baj egyik forrása a megadóztatás mértékének kivetésénél van, mert a termés mértéke és annak értékesítési lehetősége között jelentkező aránytalanságot figyelembe nem veszik, amiért is «erdeink pusztításában ezidőszert legnagyobbrészt nem egyéb, mint az általános túlterheltetések súlya alatt vergődő önfenntartás hatalmas ösztöne nyilatkozik».

Ezen kell tehát változtatni, másfelől pedig «a termés és a fogyasztás közötti egyensúly fokozatos létrejöttét kell elősegítenünk».

Harmadsorban pedig «a tulajdonjog szentségének az erdőkre nézve is érvényt kell szerezniünk». Ez alatt természetesen azokat a jogkorlátozások megszüntetését is érti, amelyek az erdők fenntartása érdekében már akkor fennállottak.

² *Erdészeti Lapok* 1865, I. f. 39. oldal.

sát. Helytelenítette a feltétlen és nem feltétlen erdőtalajok szerint való teljesen indokolatlan kategorizálást. Elítélte az ahhoz fűzött azt a meggondolatlan állásfoglalást, mely a nem feltétlen talajon álló erdők kipusztítását és más művelés céljára való felhasználását sürgeti.

Elítélte végül azt az álláspontot is, mely ellenzi, vagy legalább is kedvét szegi az Alföldön való erdőtelepítésre és fásításra való törekvésnek.

«Vajjon helyesen cselekszünk-e, — így ír — midőn az erdőkímélés, meg a faültetés ellen felszólalunk, ha országszerte látjuk, mint gyérülnek és pusztulnak az erdők a hegyeken, dombokon és lapályon; mint vetekednek azok irtásában a nagy- és kisbirtokosok, az egyesek és községek, a Tisza és Szamos mellékeinek birtokosai, s az erdélyi oláhok?»

«Én — így fejezte be — az erdőt nemzeti tőkének, nemzetünk úgyszólván utolsó tőkéjének tartom, melyet nem szabad megtagadnunk, eltékozolnunk, melynek megtartásában és nevelésében kormánynak, egyeseknek, községeknek s az egész nemzetnek, törvényhozásnak és népnevelésnek közre kell működniök.»

Széchenyi szavaira emlékeztető és milyen helytálló kijelentések ezek!

Milyen értékes felszólamlás ez éppen ebben az időben és éppen a Magyar Tudományos Akadémiában! Azt jegyzi fel a krónikás is, hogy: «az akadémia jelen volt tagjai kitörő tetszéssel fogadták a jeles előadást.»¹

Érkövy Hunfalvy állásfoglalására a Magyar Tudományos Akadémia november 28-iki ülésén tartott felolvasásával, Divald (Erdődy) pedig a Pesti Napló december 2., 3. és 4-iki számaiban válaszolt.² Mindkettő fölöttébb szubjektív hangon, kevesebb bizonyító anyaggal, mint személyi éllel és itt-ott a dolgok félreértésével is.

Hunfalvy e megnyilatkozásokra is a kérdés teljes ismeretével és határozottsággal felelt.³ Nyilatkozatát pedig a következő szavakkal fejezte be:

¹ *Erdészeti Lapok* 1865, I. f. 39. old.

² *Erdészeti Lapok* 1865, I. 48. old.

³ *Erdészeti Lapok* 1865, IV. f. 91. old.

«Nemzetgazdasági szempontból tehát, azt gondolom, nem holmi haszontalan és veszélyes teóriákkal kellene bíbelődnünk; nem is az erdők könnyelmű pusztítását, melyre úgyis elég ösztön, hajlam és alkalom van, mentetgetnünk, és szépítgetnünk, hogy ekképp gyarapítsuk az erdők jövedelmét; hanem inkább oda kellene törekednünk, hogy az észszerű erdőgazdálkodás akadályai elháríttassanak, a fatermés szállítása könnyebbíttassék, a faipar meghonosíttassék, hogy ekkép nemcsak a belföld mindennemű fafogyasztása fedeztessék, hanem felesleges faterményeink a külföldre is szállíthatassanak. Oda kell törekednünk, hogy a földművelésnél (mezőgazdaságnál) is az intenzív gazdálkodás kapjon lábra, hogy a szalma és ganéj a földek trágyázására, ne pedig tüzezésre fordíttassék, hogy az általános jólét emelkedjék s ennek következtében a fa fogyasztása is mind a tüzezésnél, mind az építkezéseknél és bútoroknál növekedjék. Egyszóval: ne a gazdálkodás teljesen egyoldalúvá tétele, ne csak a gabona-termesztés kiterjesztése által akarjuk az ország jólétét előmozdítani: hanem inkább minél változatosabbá, többoldalúvá tegyük az őstermelést. Akkor majd az erdők is többet fognak jövedelmezni. Addig pedig ne vesztegessük el azon kincset, mely erdőinkben rejlik, mert ha azt is eltékozoljuk, akkor a nemzeti jólét egyik főalapját ássuk alá.»

Egy céltudatos gazdaságpolitikai irány olyan szabatos körülírása ez, amelyet ma is helytállónak kell elismernünk.

Ennek az egyébként érdekes akadémiai vitának mindenestre meg volt az a kiváló előnye, hogy az erdőgazdaság nagy közgazdasági jelentőségére s az erdők fenntartásához fűződő jelentékeny nemzetháztartási érdekre s a szigorúbb törvényes védelemre az ország figyelmét felhívta. Hunfalvy fellépése azonban nem tudta már ellensúlyozni azt, hogy az erdőtörvény abban az első tervezetében, amelynek megszerkesztéséhez ezután nemsokára hozzáfogtak, a birtokosok fülében kellemesen hangzó, a szabadsággal és a szabadelvűséggel járónak tévesen hirdetett ezek az erdőgazdaságilag helyt nem álló szélsőséges elvek ne érvényesüljenek.

Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület az 1865-ik év elején bizottságot küld ki egy erdőtörvény elkészítésére.

Ennek a bizottságnak pedig már az első ülésén Divald Adolf egy terjedelmes tanulmányt¹ olvasott fel, amelyben egy ilyen törvény alapelveit fejtegeti. Ebben a tanulmányban nézeteit és elveit szinte még élénkebb színekkel domborítja ki. Újabb kérdések fejtegetésével pedig újabb szélsőséges állásfoglalásról tesz tanuságot.

Az erdőtörvény tervezete ezek után Divald agyából és tollából mihamar (1866) el is készült s abban természet-szerűleg Divald irányelvei érvényesülnek.

Ez a törvénytervezet azonban az alkotmányos éra vissza-álltaig nem került sorra és így dűlőre sem ; sőt azután sem bocsájtották törvényhozási tárgyalás elé. Az abban lefektetett elvek érvényesítése érdekében irodalmi, hivatali és egyéb utakon kifejtett akcióknak a birtokosok akkori hangulata mellett azonban olyan széles körben és olyan mélyen menően nyilvánult meg a hatásuk, hogy a közel másfél évtized multán a törvényhozás elé került tervezetet is — mint látni fogjuk — végeredményében ilyen irányok befolyásolták.

Az alkotmányos éra elkövetkezte az ország közgazdasági életében, s vele a magyar erdőgazdaság fejlődésében, de az erdőgazdasági tudományok előrehaladásában is jelentős változásokat hozott ; amelyek kialakulásában a Magyar Tudományos Akadémiának is tiszteletreméltó szerep jutott.

1873 május hó 19-én tartott ülésében Hunfalvy János az erdőnek a helyi éghajlatra és a mezőgazdasági tenyésztésre való befolyásáról egy újabb tanulmányt mutatott be,² amelyben arra a körülményre világít reá, hogy az e kérdésben még 1864-ben vallott álláspontját az azóta a külföldön folytatott tudományos vizsgálatok nemcsak igazolták, de meg is erősítették.

Ezek a fejtegetések azután végleg eldöntötték az előzőkben vázolt kérdést, s Hunfalvy ezen újabb megállapításaira már sem Érkövy, sem Divald nem is válaszoltak.

1874-ben a Magyar Tudományos Akadémia akként is

¹ *Közgazdasági eszmeföredékek az erdészet köréből. Erdészeti Lapok* 1865, VIII. f. 251. old.

² *Erdészeti Lapok* 1873. évi V. f. 221. old.

hozzájárulni kívánt az erdészeti irodalom fejlesztéséhez, hogy erdészettudományi kérdésre hirdetett pályázatot.

A Vitéz-féle alapítványból ugyanis a III. osztály javaslatára az 1874. évi május hó 27-én tartott nagygyűlés annak történeti adatok alapján kívánatos megállapítására határozta el a pályázat kiírását, hogy: «egyes országokban a nagyobbarányú erdőpusztítások úgy klímái, mint termelési és közegészségügyi tekintetekből milyen következményekkel jártak, valamint, hogy a hazai viszonyoknak ezirányú elbírálása szerint nálunk minő intézkedések lennének kívánatosak a kérdés megfelelő szabályozásához?»¹

A pályázat célját elemezve, annak szövegéből nem nehéz megállapítanunk, hogy kiírása elsősorban is egy megfelelő erdőtörvény mielőbbi megalkotásának sürgetésére irányult, aminek alátámasztásához az erdőnek a klímára, a gazdasági termelésre és a közegészségre kedvező hatását méltató tudományos fejtegetéssel az Akadémia a közfigyelmet az erdők közgazdasági és kulturális jelentőségére kívánta felhívni, hogy ezúton is szolgálja az erdőfenntartás érdekeit.²

Az akkori hitelkrízis és egyéb súlyos pénzügyi bajok évekig tartott káros hatása nyomán ugyanis fokozatosan nagyobb mérvet öltött az erdők devasztáló pusztítása, s a birtokosok más lehetőségek híján hiteligényük kielégítéséhez erdeiknek az üzerek prédájára potom árakon való átengedésével hovatovább mind jobban kikezdették élőfakészletüket s vele az erdőtőkét. Ezzel tehát nagy erdővagyon indult pusztulásnak.

Ennek a sajnálatos körülménynek a lépten-nyomon észlelhető megállapítása, s a Magyar Tudományos Akadémia most vázolt érdeklődése inspirálta azután Bedő Albertet, később az Akadémiának is olyan kiváló tagját, hogy az 1875. év. beköszöntőjéül *Erdészeti érdekeink megóvása* címen³ meg-

¹ Beterjesztési határidő 1875 december 31.

² Négy pályamunka érkezett, amelyek közül a bíráló bizottság: *Az erdő, a természet és a mezőgazdaság háztartásában* című munkát találta a jutalomra érdemesnek, amit az 1876 június 7-én tartott nagygyűlés szerzőjének, Galgóczy Károlynak oda is ítelt. *Akad. Értesítő* 1876, 135. old., és *Math. és természettudományi közlemények*. Magyar Tudományos Akadémia XV. kötet 373. old.

³ *Erdészeti Lapok* 1875. évi I. f. 1. old.

írja úgy a nemzetháztartási, mint az erdőgazdasági irányelvek mai színvonalának is megfelelő szózatát az ország erdeinek védelme és fenntartása szolgálatában.

«Azt kell kívánnunk és tanácsolnunk, — így fejezi be szép újévi beköszöntőjét — hogy erdőbirtokosaink sohase tekintsék az erdőt a felmerülő pénzügyi nehézségek között oly egyedüli segélyforrásnak, amelyből még a tartós termelés alapjául szolgáló tőkét is igénybe lehet venni. Sohase higgyenek annak az önámító biztatásnak, mely őket az erdőtőke megtámadására azzal a csalékony frázissal vezeti, hogy majd megtakarítják a felhasznált tömeget.»

«Ne higgyenek annak, ki őket ekként biztatja, mert minden időnek megvan a maga terhe, s ott, hol alkalom és lehetőség volt a tőke megtámadására és értékesítésére, felette nehezen lesz alkalom a már elhasznált tőkének a mindennapi szükségek fedezésére hivatott évi termésből való megtakarítására.»

«Ne feledjük, — így ír — hogy az erdőnek a közjólét szempontjából magasabb hivatása is van, mint az, mely a bankba helyezett pénztőke egyszerű kamatozásának felel meg, és ne feledjük, hogy sem jogosultsága, sem természeti alapja sincs annak, hogy az erdőt olyan kettőshátú birkának tekinthessük, mely egyfelől a közjólét érdekeinek szempontjából az irányába támasztott igények kielégítésére hivatott és másfelől ettől függetlenül, mint birtoktárgy is a lehető legnagyobb kamatot tartozik biztosítani.»

«A közjólét igényeinek kielégítése s a legmagasabbfokú jövedelem adása csak az erdő természete és helyzete által feltételezett bizonyos határig férhet meg együtt, s mindazok, akik mindkettőt különvéve is a legmagasabb fokon akarják elérni, a lehetetlenség felé törekednek, mert a természet által kiszabott határ áthágásán túl egyik a másikat kizárja.»

«Hangsúlyozzuk pedig mindezt azért, mert ha valahol szükség van az erdő érdekeit azért megóvni, mert ez a fával való adózáson kívül még kétségbe nem vonható természeti tulajdonságai által is nevezetes hasznót ad s ezzel a földművelés többi ágának termékeny forrását képezi: — akkor nálunk kiválóan szükség van.»

«Szükség van pedig azért, mert ha valahol a mezőgazdasági termelés érdeke az erdők okszerű és a puszta pénzügyi szempontból teljesen ment kezelését megkívánja, akkor ez nálunk sokkal inkább áll, mint bárhol egyebütt.»

Milyen helytálló irányelvek! Mennyire eltérők az erdőkre is és általában alkalmazni kívánt gazdasági szabadsággal kapcsolatban a talajból várt legnagyobb tiszta jövedelemnek különféle variációkban nálunk is követőkre talált irányzatától. A rideg számvetésre alapított szűk látókörű elméleteknek a magasabb közgazdasági érdekeket éppen nem szolgáló tételeitől.

Ilyen gondolatok és irányelvek befolyásolták természetesen a vezető Wágner Károlyt is a Divald készítette törvénytervezetnek gyökeres átdolgozásában, amelyet egy nagyobb szünet után báró Simonyi földművelési miniszternek 1876-ban az Országos Erdészeti Egyesülethez intézett egy leirata újból előtérbe hozott.

Simonyi báró ugyanis arról értesítette az egyesületet, hogy újból elbírálta az erdőtörvény tervezetét, s ennek során arra a meggyőződésre jutott, hogy az javasolt «alakjában, terjedelmében és intézkedéseiben» a viszonyoknak kellően nem felel meg és költséges volta miatt életbe sem léptethető.

Kíváncsúnak jelzi ezért, «hogya a törvényjavaslat a tulajdon szabad használatát csakis azon esetekben korlátozza, amelyekben az állam érdekei ezt elodázhatatlanul követelik». Majd így folytatja: «A törvény intézkedéseit tehát csakis a véderdők, a feltétlen erdőtalajon álló erdők, az állami, a hitbizományi, a holtkézen lévő s a törvényhatósági, községi erdőkre kívánnám szoríttatni, — míg a kétségtelenül szántható talajon álló erdőkre nézve a szabad használatot semminemű nehézséggel nem tartom terhelhetőnek.»

Közi azután egyéb észrevételeit, amelyek közül itt csak azt kívánjuk felemlíteni, hogy a miniszter a törvénytervezetben kontemplált állami erdőfelügyeletet is elejteni kívánta. «A tervezett kir. erdőfelügyelők költségeit — így ír — az ország ezidőszert nem viselhetvén, amennyiben a fent

említett erdők feletti őrködés nélkülözhetetlen, ezen felügyeletet a megyék és kerületekre kívánnám bízni.»¹

Arra lehet következtetni, hogy a széles körben elterjedt és részünkről már eléggé vázolt és kellően elítélt irányzatok révén, politikai befolyásra történt a földművelési miniszternek a nemzetháztartási érdekek jelentékeny sérelmével járt és a szabadelvűség címén és annak a javára is hibásan és megtévesztően elkönyvelni kívánt ez az állásfoglalása; mely azután eldöntötte a törvénybe foglalt megfelelőbb álláspontok további sorsát.

Azt a törvénytervezetet tehát, amelyet legutoljára Wagner Károly, mint az országnak a pénzügyminisztérium kebelében működött legkiválóbb szakértője, bizonyára Bedő Albert közreműködése mellett s a Magyar Tudományos Akadémiában kifejezésre jutott álláspont számbavételével, tehát a tudomány akkori álláspontjának megfelelően, nagy hozzáértéssel és előrelátással állított egybe, az akkor még erdészeti munkatársak irányt mutató és szakértő tanácsa nélkül volt és külső befolyás folytán, politikai célok szolgálatában állást foglalt földművelési miniszter kívánságára az Országos Erdészeti Egyesület átdolgoztatni volt kénytelen.²

Az ország erdei fenntartását egyformán biztosítani s azok ügyét egy jobb mederbe terelni hivatott tervezetből a miniszter kívánságának megfelelően tehát kihagyták az előírás szerint kihagyandókat és megváltoztatták a megváltoztatni kívántakat, hogy hosszú idők meddő törekvései után céljuknak legalább egy részét elérjék.

1878 január 12-én Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszter, mint a földművelési minisztérium ideiglenes vezetője a képviselőház elé terjesztette az annyi éven, sőt évtizeden át vajudott és hat ízben átdolgozott törvényjavaslatot.

¹ Az Országos Erdészeti Egyesület 1876. évi március hó 20.-án tartott választmányi ülésének jegyzőkönyve. *Erdészeti Lapok* 1876. 220. old.

² Az Országos Erdészeti Egyesület igazgató választmánya Dégenfeld Imre gróf elnöklete mellett Berzeviczy, Divald, Wagner és Bedő ig. vál. tagokat küldötte ki e munkálat végrehajtására. B.: *Az erdőtörvényjavaslatról. Erdészeti Lapok* 1876, 220. old.

Az 1807. évi XXI. t.-c. megalkotásától az 1878. évig eltelt 71 év kellett tehát ahhoz, hogy az ország területének egy negyedét elfoglaló és a nemzet egyik legnagyobb vagyonát képező erdők fenntartásának fontos közgazdasági érdekeiről gondoskodó törvénytervezet az országgyűlés elé kerülhetett; bár már az 1848. évi X. t.-c. is szükségesnek jelezte egy korszerű erdőtörvény megalkotását.

Az erdőtörvény így is határkő a magyar erdőgazdaság történetében. Ha kedvezőtlen következményekkel is jártak azok a rések és deformációk, amelyek a törvényen báró Simonyi rendelkezéséből keletkeztek, végrehajtása mégis olyan eredményekkel számolhat be, amelyek a magyar közgazdasági életben nagy jelentőségűek.

Számottevő mértékben megállította a hegyvidék erdőpusztításait s konzerválta a kötött forgalmú erdőket. Az üzemtervszerű gazdálkodás nem egy példás eredménye pedig kétségtelenül oktató és utánzásra bíró hatással volt a magángazdaságra is.

Az 1879. évvel különben lezáródott a magyar erdészeti utolsó száz évének első és küzdelmes korszaka, hogy az erdőtörvény erejével és támaszával az ország egyébként is a legszébb kialakulásnak indult közgazdasági viszonyai között a haladás és fejlődés irányát vegye.

A nevezetes fordulóponton, a magyar erdőgazdaságra virradt szebb idők hajnalán, mint a derűs égből lecsapott villám hatott a hír, hogy a magyar erdészeti bölcse, kevés szavú, de céltudatos vezetője, a nyilvánosság előtt ritkán szerepelt, de annál fáradhatatlanabb munkása: Wagner Károly váratlanul kiszenvedett.

Ő fakasztotta a magyar erdészeti irodalomnak első üdítő forrását, az ő anyagi támogatása és szellemi vezetése mellett indult meg — mint láttuk — az *Erdészeti Lapok*. Állta és a fórumon való ilyen szereplés nélkül végigharcolta a küzdelmet az osztrák irányzattal, és jelentékeny része volt a magyar irányt vett Országos Erdészeti Egyesület megalapozásában, valamint később az erdészeti főiskola megmagyarosításában is. Közgazdaságilag válságos időkben vezette az államerdők ügyeit és jelentékeny része volt az erdőtörvény megalkotásában.

Rajta nem múlt, hogy az erdőfelügyeleti szolgálatnak olyan szépen elgondolt szűk hálójához fűzött terveit már Simonyi báró ismert rendelkezése, később pedig a pénzügy-miniszterek szűkkeblése valóra váltani nem engedte.

Nem rajta múlt, hogy azon a törvényen, amelynek érvényre jutása esetére, az erdőfenntartás nagy körütekintéssel körülbástyázott biztosítékai mellett az államerdők állagának veszélyét még a magánkezekbe jutás esetére sem féltette,¹ azon a már ismételt említett súlyos megcsonkítások és változások következzenek el, amelyek annyi bajnak és kárnak váltak kútforrásaivá!

Találónan állapította meg Bedő Albert, hogy halálával kidőlt «a hazafiságban előljáró, ítéletben elfogulatlan, tanácsban böles és tudományban gazdag vezér».²

... Wagner Károly halálával az egész vonalon Bedő Albert lép a helyébe! Ő lesz a kormányzatnál a magyar erdők ügyeinek a legfőbb vezetője és őt választja meg az Országos Erdészeti Egyesület is ügyvezető alalnökéül.

Bedő Albert szerencsés időben jut e pozíciókba és a magyar erdészet is szerencsés volt, hogy vezetőként Bedő Albertet vallhatta ebben az időben magáénak!

Szívós munkabírási, nagy írói készség, főleg az erdőgazdasági politika és a gazdasági statisztika körébe vágó jeles irodalmi tevékenység, széleskörű ismeret, a haladás és fejlődés szolgálatának koncepciózus elgondolása és tervszerű végrehajtása; szép társadalmi szereplés, tapintatos, előzékeny érintkezés, voltak különösen azok a tulajdonságok, amelyek lelkes hazafisága mellett Bedő Albertet a vezető szerepre alkalmassá tették.

Ezekkel az egyéni tulajdonokkal a hivatalos körökben, úgy mint a társadalomban nagy érdeklődést tudott kelteni az addig oly kevés figyelemre méltatott erdészeti ügyei iránt; amelynek egyébként az ő idejében nálánál lelkesebb apostola valóban nem volt.

Szinte szuggesztíven hatott még azokra is, akiket az

¹ Wagner Károly: Adjuk el az államerdőket. *Erdészeti Lapok* 1875. V. f. 265. old.

² *Erdészeti Lapok* 1880. I. f. 1. old.

erdők ügye eladdig nem érdekelt. Annál nagyobb hatást tudott azokra gyakorolni, akiket egyébként is anyagi vagy érzelmi szálak fűztek az erdőhöz.

Kétségtelenül nagyon alkalmas volt arra, hogy a már szentesített és az ország területének egynegyed részét igen közelről érdeklő új erdőtörvény életbeléptetésének ő legyen az irányítója, amint az ő személye még arra is alkalmasnak bizonyult, hogy ellensúlyozza a törvény hiányaival járó káros következményeket.

Kálnoki Bedő Albertet, akit az erdészeti tudományok körül kifejtett tevékenységeért a Magyar Tudományos Akadémia még az 1880. évi május hó 20-án tartott nagygyűlésén levelező tagjául választott, 1881-ben az ország területe egy negyedét elfoglaló erdők kormányzati szolgálatához országos főerdőmesterré nevezte ki a király.

Ebben, az akkor nagyjelentőségű és igen tekintélyes állásában a nagy összeköttetésű és befolyású Tisza Lajos grófnak, az Országos Erdészeti Egyesület elnökének hathatós támogatása mellett valóban jelentős sikereket ért el.

A Magyar Tudományos Akadémia III. osztályának 1885. évi június hó 15-iki ülésén tartotta meg székfoglalóját *Magyarország erdőségei* címen.

Bedő Albert nem sokkal azelőtt írta meg az ez évben rendezett országos kiállítás alkalmából *A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása* című több nyelven megjelent háromkötetes nagy művét, amellyel ismértté tette a magyar erdőket s az azokkal kapcsolatos gazdaságpolitikai kérdéseket s amellyel ismértté és becsültté tette íróját is a külföld előtt. Ennek a nagy munkának bizonyos mértékig sűrített egybefoglalása az a közgazdasági, de főleg statisztikai tanulmány, mely székfoglaló előadásának tárgya volt.

Ebben a munkájában többek között annak a nézetének ad kifejezést, hogy az erdőknek a közérdek szempontjából megnyilvánuló nagy jelentőségéhez fűződő kérdéseket «önmagukban véve és az abszolút igazság tényezőinek kimutatásával megoldottnak még nem tekinthetjük», s ezért az akkor még csirájában volt erdészeti kísérletügy szolgálatát jelölte meg olyannak, mely kellő kifejlesztés esetében s ezeket a

kérdéseket arra alkalmas megfigyelések alapján végérvényesen megoldhatná, bár — mint írja — «az erdőknek hőmérséki, esőzési, növénytenyészteti, közegészségi és közérdekből való feltétlen jelentőségét tudományos jogosultsággal senki sem tagadhatja».¹

Ezeknek a kísérletügyi munkáknak a megindítása szerint «nemcsak az általános tudományos kérdés kedvéért és hasznára, de saját földművelési érdekünkéből is sürgősnek ismerendő.»

Majd tovább ezt írja, hogy: «éppen a Magyar Alföld jelentékeny területe képezi azon legkiválóbb földrészt, mely az erdők égalji jelentőségét illető kérdés tisztázását sürgősen igényli, s az ebbeli megfigyelésekre, a most úgyszólván hiányzó, kellő nagyságú erdőtestek megtelepítése esetében legalkalmasabb is.»²

A Magyar Tudományos Akadémiának 1886. évi május hó 9-én tartott XLVI-ik ünnepélyes közülésén pedig Bedő Albert *Az erdőművelés jelentősége hazánkban* címen tartott egy fölöttébb érdekes előadást.

Az erdőlkultúrának nemzetháztartási nagy jelentőségét magyar nyelven előtte még senki nem emelte ki olyan tartalmas, olyan meggyőző és lebilincselő előadásban, amint az neki sikerült e tanulmányával.

Bedő Albert ebben olyan szépen, olyan meggyőzően bizonyítja az erdők fenntartásának nagy fontosságát, olyan odaadással hirdeti az e tárgyú igéket, mint hogyha a meggyőzés célzatán kívül ellensúlyozni akarná az erdőtörvény sajnálatos hiányainak immár beigazoltan káros hatását, és szavainak meggyőző erejével megállítani kívánná a szabad forgalmu erdők pusztulását és biztosítani azok rekonstruálását az egész vonalon.

Megállapítja ebben a tanulmányában többek között azt, hogy az erdők nyilvántartásában Magyarország területének 27%-a szerepel erdőként, «de azt — mint írja — nem koszo-

¹ Bedő Albert: *Magyarország erdőségei. Erdészeti Lapok* 1886. évf. 5—6 old.

² U. a. 7. és 125. old.

rúzza mindenütt erdő, amint ezt az úton-útfélen előtűnő kopár hegyoldalak hirdetik».

«... És bárha e területből ... másfél millió olyan, mely másnemű művelésre alkalmas lehet ... mégis még legalább is 3 millió hold nem erdészeti művelés alatt álló olyan területünk van, amelyet leghelyesebben csakis erdők nevelésére kellene használni.»¹

Érzi, hogy ezen az állapoton a törvényes rendelkezések hiányosságuk folytán kielégítő módon változtatni nem tudnak, amiért is a még meglevő erdők hitelképességének emelését sürgeti, mert ezúton egyfelől ellensúlyozóját véli biztosíthatni annak, hogy a birtokosok hitelszükségletüket ne az erdők pusztításával elégítsék ki, másfelől az erdőgazdaság fejlesztését, az erdők jövedelmezőbbé tételét, s mindezzel az erdők megbecsülését kívánta emelni a hitelképesség fokozásával, ami hite szerint a silány mezőföldek beerdősítésére is sarkalhatja majd az erdőbirtokosokat. Különben éppen manapság kötheti le érdeklődésünket a jelenlegi viszonyokra is találó következő megállapítása :

Azt írja többek között, hogy : «A törvényes előjogokat élvező pénzüzetektől pedig, s magától az államhatalomtól is méltán el lehet várni, hogy az ország földbirtokának egy negyed részénél többre terjedő erdők hitelügyének javítására megfelelő intézkedés tétessék, amelyet még erdeinknek szakszerű kihasználás alá nem jutott egyötöd résznyi területe is sürgősen igényel».

«A földművelés Európában a megélhetés harcát vívja, mezőgazdasági és állattenyésztési részének helyzete hazánkban és egész Európában válságos. A világ búzatermő földjei szaporodnak s hazánk a nagy világversenyben aránylag csak kis tömeggel vehet részt, s midőn mindenki olcsóbb és jobb minőség termelését hangoztatja ; — ez mind arra mutat, hogy az erdőgazdasági művelés teendőire annál élesebb gondot kell fordítanunk, mert szenvedjen bár a földművelés másik két ágának súlyos viszonyai alatt ez is, — e szenvedés

¹ Bedő Albert : *Az erdőművelés jelentősége hazánkban. Erdészeti Lapok* 1886. év 345. old.

az európai államok és mondhatnám az egész világ faszükségletével szemben sohasem juthat oda, hogy a ráfordított értelmi és anyagi áldozatot eléggé meg ne találja.»

Alább pedig többek között ezeket írja: «Nem lehet-e nálunk és gazdasági viszonyainknak mondhatnám két évtized óta nyilvánuló jelenségei között megilletődve kérdezni, hogy vajjon igazán hasznos szolgálatot tesznek-e az országnak azok, kik az erdők kiirtásával akarják a szántóföldeket szaporítani, s hogy helyesebb-e egy olyan termelési ágat bővíteni, mely a meglevő versenyt is alig, vagy már nem is tudja viselni, szemben azzal, vagy egy olyannak rovására, melynek terményei habár mérsékeltebb árral, de biztos keletűségekre számíthatnak». Mintha Baur drt., az erdőgazdasági tudományok egyik volt világhírű reprezentánsát hallanók, aki a müncheni tudományegyetem rektori székének elfoglalásakor az erdők közgazdasági jelentőségéről tartott székfoglalójában olyan keresetlen és annyira találó szavakkal állapította meg annak idején, hogy az «erdő gyors meggazdagodáshoz nem segít, de megóv az elszegényedéstől».

Bedő Albert egyénisége és tevékenysége kétségkívül nagy befolyással volt az erdőgazdasági irodalom fellendülésére és az erdőgazdasági tudományok fejlődésére is; amit a Magyar Tudományos Akadémia tagjai ez időben kifejtett munkásságának idevágó eredményei s az Akadémián kívüli álló szakkörök igen érdemes munkái is igazolnak.

Az Akadémia tagjai közül Mágócsi Dietz Sándor professzor, még mint a selmeci volt erdészeti akadémia asszisztense írta meg a tudományos kutatás segédeszközéül szolgált *Rügy és levélkulcsát*, majd pedig már mint egyetemi professzor a Magyar Tudományos Akadémiának ugyancsak tagjává lett néhai Fekete Lajossal, az erdőmérnöki főiskola tanárával megírták az *Erdészeti növénytant*, mely munkájuk hosszú időközön át a tudományegyetemen is segédkönyvvül szolgált.¹

Az Országos Erdészeti Egyesület Bedő indítványára s a millénium emlékére akadémiánk volt kiváló tagjával, Tagányi Károllyal egybeállította az erdőgazdaságtörténelem

¹ Kiadta az Országos Erdészeti Egyesület.

nélkülözhetetlen forrásává lett és három nagy kötetbe foglalt *Erdészeti oklevéltárát*.

Bedő Albert közvetlen megbízást adott Borbás Vincének, hogy a futóhomokról írjon egy erdészeti vonatkozású munkát, amelynek a jeles tudós *A magyar homokpuszták növényvilága* című könyvével egészen kiválóan megfelelt.

Fekete Lajos professzornak, az akadémia kiváló tagjának fentidézett növénytani munkáján kívül az erdőnevelés, az erdőbecslés, az erdőértékszámítás körébe vágó számos, úgy technikai, mint gazdaságtudományi vonatkozású munkája, de különösen az erdészeti jelentőségű fák és cserjék elterjedését tárgyaló és két hatalmas kötetre terjedő és több nyelven megjelent jeles növényföldrajzi munkája érdemel említést, mely nemcsak itthon, de külföldön is szép elismeréssel találkozott.

Már Bedő korán túl, de a centennárium keretében írta meg dr. Tuzson János, az erdőmérnöki főiskoláról az egyetemre került professzor *A bükkfa korhadása és konzerválása* című s a bükkfának technikailag annyi gondot adó álgesztjét is behatóan tárgyaló tanulmányát; majd az *Anatómiai vizsgálatok a vörösfenyő fáján* című munkáját; és írt ő is, amint írt a Magyar Tudományos Akadémia több más tagja számtalan erdőgazdasági tárgyú kisebb, tudományos értekezést, amelyek a szaklapokban láttak napvilágot.

Amikor pedig az erdőgazdasági tudományos irodalomról van szó, nem tartom mellőzhetőnek az Akadémia kötelékébe ugyan nem tartozott azokra a jelesekre való utalást sem, akik kiváló munkáik révén a műszaki és gazdasági irányú erdőgazdasági tudományok körébe vágó munkák nagy sorával gazdagították a tudományos irodalmat. Illés Nándor, Belházy Emil, Soltz Gyula, Horváth Sándor, Szécsy Zsigmond, a két Tomcsányi, Földes János, Sobó Jenő, Vadas Jenő, Arató Gyula, Kiss Ferenc és még többen mások mindenképpen megérdemlik, hogy az erdőgazdasági tudományok művelői közül az elsőik között emlékezzünk meg róluk.

Bedő Albertnek a Magyar Tudományos Akadémiában tartott értékes előadásai a magyar erdészeti irodalomnak éppen az ő buzdítása és támogatása alapján általában tapaszt-

talható jelentős fejlődése és terjedése, valamint az ország már egészen magyarrá lett erdészetének fokozódó tevékenysége annál inkább felköltötték már a mult század nyolcvanas éveiben az erdők ügye iránt való érdeklődést, mert azok még mindig tartó fogyatkozása s a kopárok sivárságának mind hatásosabb érvényrejutása, valamint Szeged pusztulása óta az árvizek mind gyakoribb megismétlődése hovatovább általánosabbá tette azt a jogos hitet és meggyőződést, hogy az erdők nagyarányú devasztációja jelentős befolyással van az árvizek mértékére, sőt azok gyakori megismétlődésére is.

Ennek az érdeklődésnek a folyománya lett azután, hogy Bedő Albert a Magyar Tudományos Akadémia nemzetgazdasági bizottságának 1888 április 28-án tartott ülésében *Az árvizek és az erdők* címen előadást tartott, amellyel erre a kérdésre világot vetni igyekezett.

Bedő szerint túlzás lenne azt hinni, hogy az árvizek egyedül az erdők pusztításának a kövезkezményei, mert közismeretűen azok elkövetkeztéhez nagyobb csapadék is szükséges; mégis szerinte semmi kétség nem fér ahhoz, hogy az ország földjének s nevezetesen a folyók vízkörnyékének felszínén a meg nem felelő emberi tevékenység és a mulasztások által okozott bajok «olyan változásokat is létesítettek, amelyek az áradások számát és mértékét növelik».¹

Megállapítja, hogy az utolsó 40—50 év alatt «a folyók vízkörnyékének azon természeti minősége, mely az arra eső csapadék gyorsabb lefolyásának meggátolását eszközli, lényegesen megváltozott». Annak okául pedig, hogy a víz-áradások mégis csak az utolsó két évtizedben lettek gyakoriakká, azt szögezi le, «hogy a vízkörnyékeken levő erdő és legelőterületek minőségének változása ezen időre esőleg érte el azon fokot, amelynél az ily áradások, ha nem is gyakoriabbakká, de nagyobbakká lesznek és amelyek nagysága, ha a vízkörnyék területének fizikai tulajdonsága, az erdők jobb minősége, a kopárok befásítása és a legelők jobb karba

¹ Bedő Albert: *Árvizek és erdők. Erdészeti Lapok* 1888, 389—407. old.

helyezése által nem fog visszaállíttatni, vagy a lehulló csapadék mennyisége tetemesen csekélyebbé nem lesz, még továbbra is növekedésben marad».

Fejtegetéseiben arra a végső konklúzióra jut, hogy azzal, ha «minél több erdőt nevelünk», nemcsak szaporítjuk nemzetünk tőkevagyonát, de «annál biztosabban apasztjuk az áradásokat jelző vízmércék magassági állását s a folyóvizek medrének tisztítására szükséges nagy munkát és költséget is!»

Az ilyen megnyilatkozások és a mind általánosabbá váló ilyen irányú nézetek hatásának kell azután betudnunk azt is, hogy gróf Széchenyi Pál földművelési miniszter a sokat áradó Tisza annyira mozgó medrű Talabor nevű ágának vízgyűjtő medencéjéhez tartozó és Máramaros megyében elterülő 44,800 kat. hold terjedelmű színevéri uradalmat az 1884. évi XXVI. t.-cikkkel létesített erdővásárlási alap terhére s a kir. kincstár részére 1888-ban megvásárolta.¹

Kétségtelenül ilyen hatások váltották ki a kormánynak azt az elhatározását is, hogy a Maros és Szamos felső vízkörnyékébe eső, volt naszódvidéki községi erdők állami ellátása érdekében 1890-ben törvényjavaslatot terjesszen az országgyűlés elé.

A Maros és Szamos vízkörnyékébe eső 270,000 kat. hold terjedelmű volt naszódvidéki erdőkben ugyanis — amint azt a törvényjavaslat indokolása is leírja — az évtizedek óta folytatott rendszertelen fahasználatok és erdőpusztítások olyan mérveket öltöttek, hogy a kormány kénytelen volt ezeknek az erdőknek az állami ellátásba vétele iránt a törvényhozás elé olyan javaslattal járulni, amely szerint a lakosság közvetlen szükségletének fedezésére rendelni kívánt bizonyos erdőrészek kivételével ezeket a jórészt nagy erdőtesteket egyesített gazdasági ellátás alá vonja.²

Az erdőpusztítást ellensúlyozni és az erdőfenntartás érdekeit szolgálni kívánta az Országos Erdészeti Egyesület

¹ A vételár 850,000 korona volt. Bedő Albert: *Állami erdővásárlás. Erdészeti Lapok* 1888, 1067. old.

² Szentesítve lett az 1900. évi XIX. t.-c.-ként. (V. ö. *Erdészeti Lapok* 1890, 184. old.)

is azzal az akciójával, amellyel a tudományos erdészeti irodalom hathatós felkarolásán és támogatásán kívül az erdő közgazdasági jelentőségét bizonyító és az erdőfenntartás érdekeit szolgáló népszerű füzeteket íratott s azokat terjesztette.¹

A Magyar Tudományos Akadémián elhangzott és a fenn-
 tiekben vázolt megnyilatkozások, valamint az ezekkel a kér-
 désekkel való beható foglalkozás, az 1893. évben a Lévay-féle
 alapítványból egy újabb erdőgazdaságtudományi kérdésre hir-
 detett pályázat,² e mellett és főleg az Országos Erdészeti Egye-
 sület bizonyára az ilyen hatásoktól is lelkes tevékenysége és a
 mind gyakrabban kiírt irodalmi pályázatai nagy hatással vol-
 tak az erdészeti tudományok fejlődésére. Döntő befolyást gya-
 koroltak arra is, hogy az erdőgazdaság végre magyar földön
 is ahhoz a jelentős szerephez jusson, amelyre egy kultúrország
 közgazdasági életében általában, főleg pedig a magyar gazda-
 sági egység ideális geográfiai kialakultságában hivatott.

Jelentékeny befolyással voltak ezek a körülmények arra
 is, hogy ezután már a magyar társadalom az erdészet minden
 tevékenységét jelentőségük és nemzetháztartási fontosságuk
 szerint méltassa, mindezzel pedig az erdőművelésnek az egy-
 séges vízrendszer szolgálatába való intenzív beállítása is
 elsőrendű közgazdasági feladattá váljék; s ezt a szerepét
 többet el se veszítse.

A községi és némely más erdők és kopár területek állami
 ellátását biztosító és a közbirtokosságok és a volt úrbérese-
 kek közösen használt erdei és koparai ügyvitelét szabályozó 1898.
 évi XIX. t.-c., amelynek létrejöttén a fáradhatatlan tevé-
 kenységű és kiváló Horváth Sándor a legtöbbet munkál-
 kodott, bizonyára az ilyen kedvező befolyások üdvös hatá-
 sát is azok közé a tényezők közé sorolhatja, amelyek létre-
 jöttét elősegítették. Amelyek a millenáris év országos erdész-

¹ Ezek a füzetek azonban csak magyar nyelven jelentek meg,
 és így az erdővel inkább borított nemzetiségi vidéken a nép közé
 nem juthattak.

² A pályázat az erdőgazdaságban hasznosított tőke és az ezután
 nyerhető kamatjövedelem közti viszony vizsgálatára és a még ehhez
 fűzött mellékkérdésekre vonatkozott, de meddő maradt.

gyűlésének határozatát váltották ki, s arra bírták Akadémiánk nagyérdemű volt tiszteleti tagját, Darányi Ignác dr. akkori földművelési minisztert, hogy széles koncepcióval megindított tevékenysége keretében ennek a törvényjavaslatnak az országgyűlés elé terjesztését is programjába vegye.

Ennek a törvénynek az erdőfenntartás szolgálatában megnyilvánult, kétségtelenül nagy hatását azután mindaz elismerte, aki az erdők rekonstrukciójának annyi fáradságot igényelt munkáját hozzáértő szemmel kísérte.

Az erdőgazdasági irodalom s az erdőgazdasági tudományok fejlesztése kétségtelen hatással volt az állami erdők gazdaságára is, mert Darányi Ignác a hegyvidéki erdőknek úgy a szakirodalomban, mint a napi sajtóban annyira kiemelt nagy közgazdasági jelentőségét méltatva, a kárpáti erdők állami vásárlásába kezdett, míg utódai a beruházásokkal és a házilag üzem bevezetésével alakították át az állami erdők gazdaságát.

Az egész vonalon lelkes és odaadó évtizedes tevékenység s a vele járt szép sikerek közben érte az erdőgazdaságot, az erdőgazdasági irodalmat és az erdészettudományi tevékenységet a háború és sújtotta olyan határtalan kegyetlenséggel annak befejeztével Trianon.

A példátlan megcsonkítással széjjeltépték az egységes vízrendszert, leszakították a Kárpátok gyönyörű koszorúját, elvették az ország erdeinek 84,12%-át.

Teljesen megfosztották pedig a nemzetet azoktól az erdőségektől, amelyeket egységes vízrendszerének szolgálatában többek között az energiaforrások biztosítása, az árvízveszedelmek elkerülése vagy legalább is mérséklése végett, de egyéb államgazdasági fontos érdekekből is elsősorban fenntartani törekedett. Amelyek vidékén a kopárok és vízmosások beerdősítését leginkább siettette, s ez irányban is és főleg Serényi Béla gróf felkarolása révén olyan eredményes munkát végzett!

Ezek az erdők jelentékeny tényezői voltak annak a szerencsés helyzetnek, amellyel Magyarország a kagylószerű Dunamedencében egy évezreden át a klasszikusan tökéletes geográfiai fekvés s a közgazdasági tényezők harmonikus

együttműködése mellett egy ideális gazdasági egységben boldogulni képes volt.

Ezeknek az erdőknek, valamint ezeknek a beültetett kopároknak megkötött és befásított vízmosásoknak és megzabolázott vadpatakoknak sorsa ezzel az utódállamok kezébe került, amiként vízrendszerünk felső folyásaival, felfogó és vízgyűjtő medencéivel az ő kezükbe került a megcsónkított ország árvízveszedelmének legtöbb tényezője is.

Azok az elemek, amelyek évszázadok előtt, jórészt az ellenséges nyomás elől, és főleg az alatt szivárogtak az országba, amíg a magyarság karddal a kezében védte a hazáját, vagy akkor jutottak ide, amikor a lakosság jórésze a harcok áldozatául esett: pásztori felfogásaik és balkáni természetük szerint kezdettől ellenségei voltak az erdők életének. Most pedig szabadon pusztítják azt, az övéknek hirdetett földön, amint szabadon jutnak az üzerek prédájára azok a szeretettel nevelt erdők, azok a gondosan gyűjtött élőfakészletek és velük azok az évszázados fatőkék is, amelyek a mi erdőgazdálkodásunknak az alapjai és egyben eredményei is voltak.

Mi pedig szomorú reáultaltságunkban drága pénzen megfizetni vagyunk kénytelenek azt a fát, amely a mienk volt és a mi fáradságunkkal nevelkedett. Amely nem egy esetben a bennünket mind jobban fenyegető és reánk előbb vagy utóbb a romboló árvizeket feltétlenül meghozó erdődevasztációk révén kerül most hozzánk.

A Körösök felső folyásaiban a megszállás óta történt azok a zabolátlan pusztítások, amelyeknek az ott megvolt erdőkön kívül már a gonddal őrzött kopár fásításaink és vízmosásaink és velük a nagy technikai felkészültséggel végzett fáradságos munkálataink is áldozatul estek, — kétségtelenül hozzájárultak a Vésztfő és vidékét éppen akadémiánk első évszázadának lezártakor ért sajnálatos árvizek kialakulásához, arányaik és károsításaik fokozásához.

A vésztfői eset pedig szomorú vészjel a közeljövőre várható és — ha így tart és így marad tovább — az elkerülhetetlen bajoknak az elkövetkeztéhez...

...Az ország szomorú sorsában az erdőgazdaságnak s

vele kapcsolatban az erdészettudományoknak szinte legnagyobb a tragédiája.

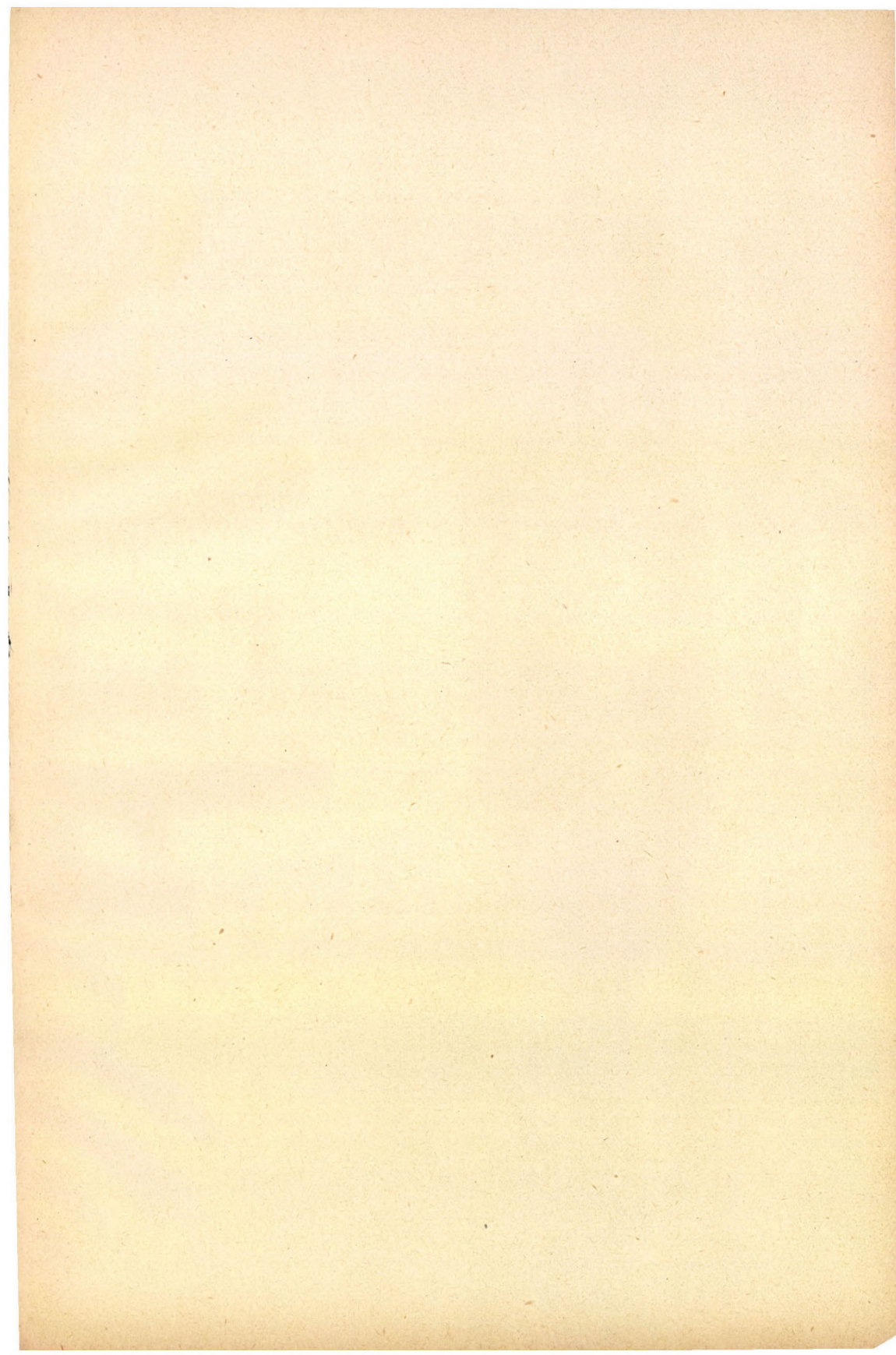
Ennek a tudományágnak egyik ősi vára s benne az ország legrégibb technikai főiskolája, tudós mestereivel egyetemben, lerongyoltan, mindent hátrahagyottan, menekülni volt kénytelen.

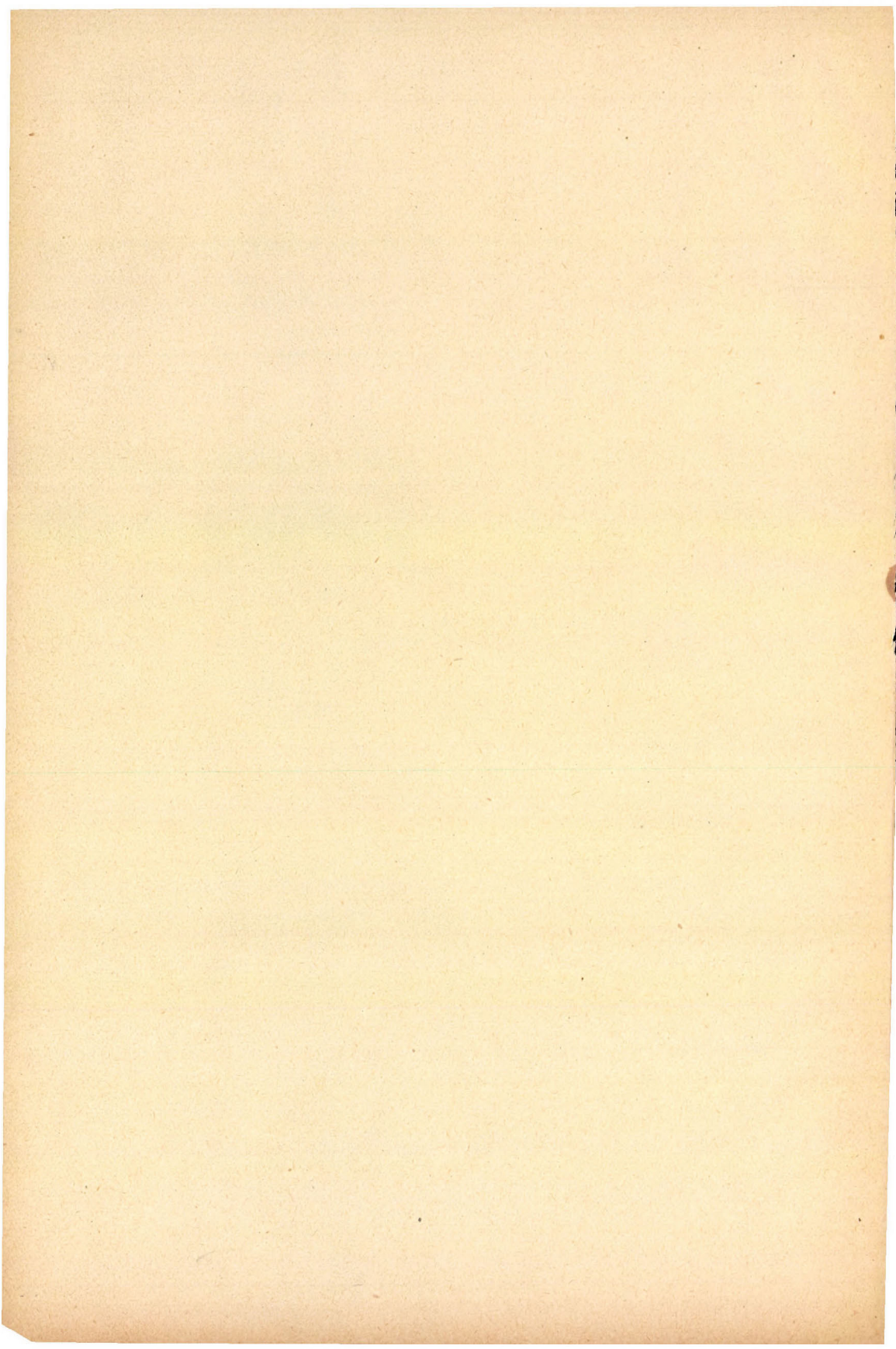
Amit pedig az erdőgazdasági tudományok fáradságos munkájának annyi éves eredményeiből a gyakorlati gazdaság megvalósított, — az úgyszólván teljesen elveszett. És elveszett vele a nemzetnek az erdőkben bírt egyik legnagyobb vagyonának jelentékeny része, boldogulásának egyik számottevő tényezője!

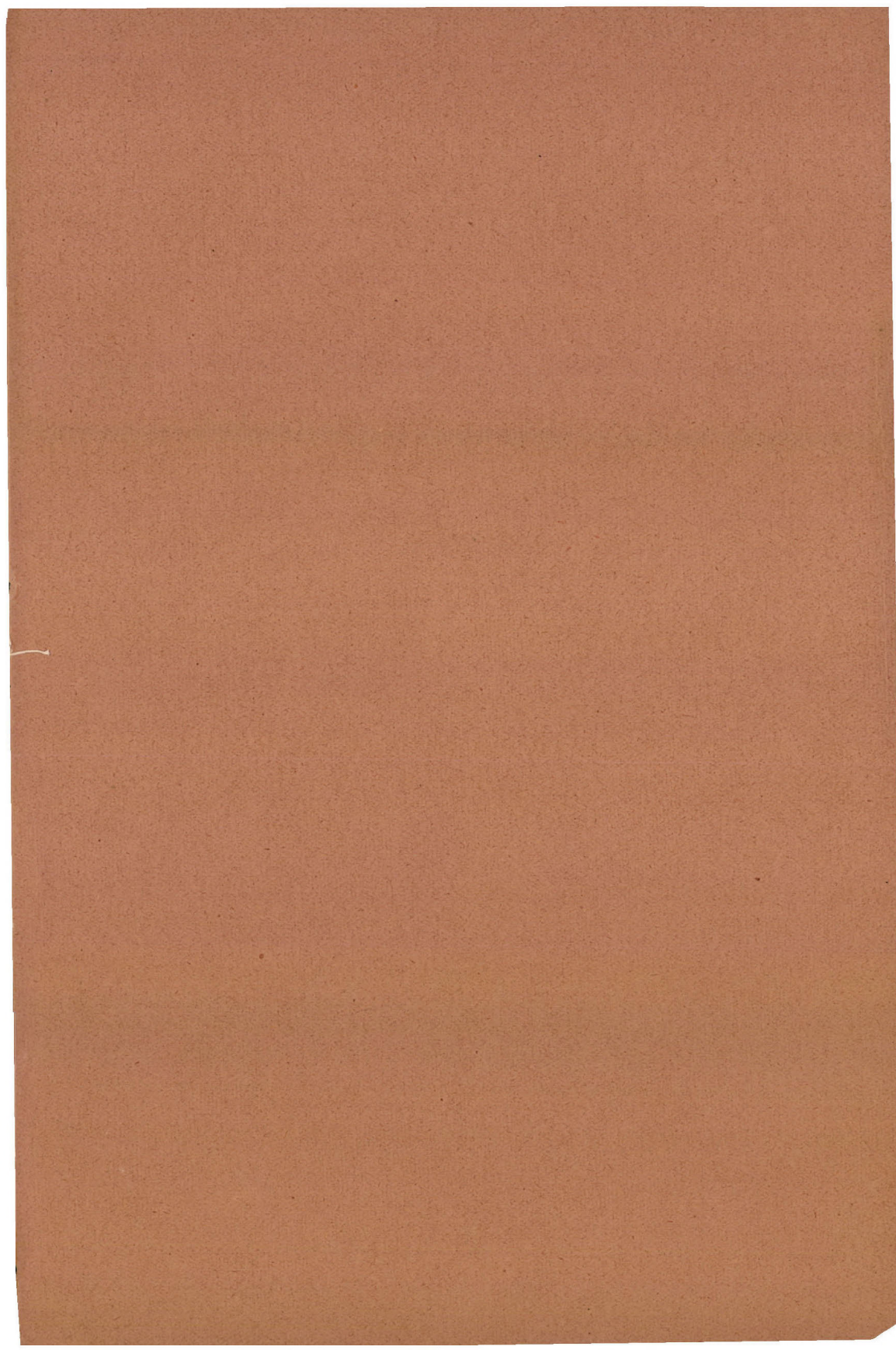
* * *

Kálnoki Bedő Albert, aki, mint láttuk, az erdőgazdasági tudományoknak a háborús idők előtt volt egyik legkiválóbb reprezentánsa, aki már nem is érte meg ezt a veszteséget, mert az összeomlás idején húnnya le örökre szemeit, s akit annak forgatagában, az utolsó percekben szállítottak Erdély bérczei alá, a kálnoki temetőbe, — 42 év előtt Akadémiánk ünnepi közgyűlésén tartott gyönyörű előadásában többek között, bár más elgondolásban, de a mai helyzetre is találóan ezt a jóslásszerű kijelentést tette: «Lelkemben erős meggyőződéssé vált, s mondjon bárki mást, nekem az a véleményem, s a jövő igazolni is fogja, hogy Magyarország földműves népe boldogulásának és elégedettségének egyik legfőbb eszköze az erdők művelésének kiterjesztése lesz».

Engedje a Mindenható, hogy ez a jövőbelátás Magyar Tudományos Akadémiánk életének most megindult második századában a mindennapi imánkba foglalt értelemben, mielőbb valóra is váljék!

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.